

Ksawery Jasiak

**„Wieszano głową w dół,
po zakneblowaniu ust zalewano
nos wodą lub octem”.**
**Sprawy byłych funkcyjona-
riuszy PUBP w Wieluniu,
oskarżonych i skazanych
za zbrodnie komunistyczne
popełnione w latach 1945-1953**

Niniejsze opracowanie dotyczy nieznanych aspektów z działalności aparatu represji w pow. wieluńskim (woj. łódzkie) w latach czterdziestych XX w. Głównymi ofiarami funkcjonariuszy policji politycznej na tym terenie stali się żołnierze podziemia niepodległościowego oraz ich współpracownicy. Pokrzywdzeni byli aresztowani pod zarzutem przynależności do Konspiracyjnego Wojska Polskiego lub udzielania pomocy tej antykomunistycznej organizacji i więzieni w gmachu Powiatowego Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego w Wieluniu przy ul. Kilińskiego. W czasie przesłuchań byli bici pięściami, gumowymi i drewnianymi pałkami. Do stosowanych tortur należało m.in. wiązanie przesłuchiwanego i wieszanie głową w dół – po zakneblowaniu ust zalewano nos wodą lub octem, co powodowało duszenie, utratę przytomności, a czasem nawet śmierć. Wielu partyzantów zostało zabitych w obławach i śledztwie w wieluńskim PUBP, kilkunastu stracono na mocy wyroku Wojkowego Sądu Rejonowego w Łodzi; pochowani skrycie, spoczęli pod murem cmentarza parafialnego w Wieluniu¹.

---

¹ Na obecnym etapie badań naukowych ustalono nie mniej niż trzydzieści ofiar represji komunistycznych (partyzantów KWP), tajnie pogrzebanych na cmentarzu parafialnym w Wieluniu pod murem. Byli to: Mieczysław Olejnik „Szary” – brat „Babinicza”, popełnił samobójstwo otoczone przez milicjantów w Skomlinie 22 IX 1946 r.; Stanisław Pisula – podejrzany o współpracę z bojówką „Rudego”, zamordowany przez wieluński UB podczas śledztwa 18 I 1946 r.; Stanisław Gibek „Piekarz” z bojówki „Rudego”, ciężko ranny w zasadzce KBW, zamordowany przez wieluński UB podczas śledztwa 5 VI 1946 r.; Stanisław Sobczak i Leon Tomiczek z bojówki

Po 1956 r., kiedy nastąpiły tzw. czystki w resorcie, funkcjonariusze wieluńskiego UB przechodzili na renty i emerytury milicyjne, tworząc jednorodne hermetyczne środowisko. Zatrudnienie znajdowali m.in. w instytucjach państwowych, gdzie łatwo im było ukrywać swoją przeszłość związaną z pracą w UB. Część funkcjonariuszy zrobiła karierę w WP, MSW oraz w wojewódzkich agendach SB; uzyskiwali tam awanse i odznaczenia państwowe. Przez dziesięciolecia ponure fakty z ich działalności były ukrywane jako tajemnica państwowa.

1 sierpnia 1956 r. po wszczęciu śledztwa przez Prokuraturę Wojewódzką w Łodzi w sprawie zabójstwa Stanisława Pisuli w wieluńskim PUBP dokonanego w styczniu 1946 r., tj. o popełnienie czynu z art. 225 par. 1 kk, ujawniono nadużycia władzy przez byłych funkcjonariuszy miejscowej bezpieki. 28 stycznia 1957 r. Prokuratura Wojewódzka w Łodzi po zapoznaniu się z materiałami, m.in. zeznaniami świadków i funkcjonariuszy BP, przedstawiła zarzuty jedynie Edwardowi Chrzanowskiemu. Ustaliła m.in., iż jako funkcjonariusz operacyjny Referatu III (ds. walki z bandytyzmem) podczas śledztwa „celem zmuszenia zatrzymanego Stanisława Pisuli do przyznania się

„Rudego”, zabici przez UB 4 IV 1946 r. w lesie koło wsi Pędziwiatry i Głaz w gm. Galewice; Antoni Błach „Mucha”, Stanisław Żółtaszek „Siwy” i Jan Siewiera „Wicher” z bojówki „Babinicza”, polegli w zasadzce UB 30 I 1947 r. w Wapienniku, gm. Lipie, pow. Kłobuck; Jan Szczerbowski, żołnierz AK, zastrzelony w obławie w 1946 r.; Eryk Matuszczyk „Kozak” z bojówki „Babinicza”, zginął w zasadzce MO z Gorzowa Śląskiego na stacji kolejowej Praszka-Zawisna 9 XI 1946 r.; Adam Wiktor „Wichura”, poległ w walce z bezpieką 24 VII 1946 r. w lesie Bukowa Górka niedaleko wsi Kleśniska, pow. Kłobuck; Henryk Karpiński „Tarzan”, Jan Żurawski „Słoń” z bojówki Kazimierza Skalskiego „Zapory” pn. AK „Błyskawica”, zabici w zasadzce KBW i UB 17 III 1946 r. w okolicach Janowa k. Złoczewa; Mieczysław Kokot „Świstak” z bojówki „Babinicza”, zabity podczas zasadzki UB 16 XII 1946 r. w rejonie wsi Ignacówka; Adam Skoczylas „Olcha”, „Grom”, „Kruszyna” z oddziału KWP „Błyskawicy” 21/22 XII 1946 r. zabity przez ORMO w Raduckim Folwarku, gm. Osjaków, pow. Wieluń; Stanisław Panek „Rudy”, Stefan Grzesiak „Zdzich” z bojówki „Otta”, polegli w obławie UB i KP MO z Wielunia 10 VIII 1946 r. w okolicy młyna Papierni nad Prosną k. Wójcina, gm. Bolesławiec, pow. Wieluń; Zygmunt Tomaszewicz „Nietoperz” z bojówki „Otta”, zabity w zasadzce UB i NKWD 9 III 1946 r. koło gajówki na Starym Ochędzynie; Leon Foriasz „Longin” z oddziału „Murata”, zabity w zasadzce UB 30 X 1947 r. w Raczynie k. Wielunia; Stefan Krzemianowski z KWP „Murata” zginął śmiercią samobójczą podczas obławy UB i KBW 13 III 1949 r. w rejonie Okalewa pow. Wieluń; Stanisław Gwiazda „Witek” z KWP „Murata”, zabity w obławie UB i KBW 19 X 1949 r. we wsi Okalew, pow. Wieluń; Jan Kwapisz „Lis-Kula” z KWP „Murata”, zabity w zasadzce UB 21 VII 1951 r. w Hucie Czarnożyłskiej, pow. Wieluń; Tadeusz Olejnik „Kapsel” i Bronisław Perlak „Kogut” z bojówki „Babinicza”, „Rudego” skazani na karę śmierci przez WSR w Łodzi, wyrok wykonano 11 XII 1946 r. w Wieluniu; Jan Wyrębak (Wyrembak) „Wilga”, Adam Dolik z bojówki „Babinicza”, skazani przez WSR w Łodzi na karę śmierci, wyrok wykonano 10 I 1947 r. w Wieluniu; Józef Skoczylas „Miś”, „Burza” i Józef Małolepszy „Brzoza” z KWP „Murata”, skazani przez WSR w Łodzi na karę śmierci, wyrok wykonano 29 XI 1947 r.; Jan Krzywański „Sęk”, „Złotnik”, „Jankiel” i Tadeusz Szymański „Manifest”, „Wierszul” z KWP „Murata”, skazani przez WSR w Łodzi na karę śmierci, wyrok wykonano 13 IX 1949 r. w Wieluniu. Wykaz ofiar żołnierzy podziemia antykomunistycznego został ustalony na podstawie wybranych spraw z zespołów archiwalnych WUBP, WSR w Łodzi w latach 1946–1950 oraz OKBZpNP i OKSZpNP w Łodzi. Szerzej zob. K. Jasiak, *Działalność partyzancka Konspiracyjnego Wojska Polskiego*, Wieluń–Opole 2008.

do zarzucanych mu czynów (współpracy z bojówką »Rudego«) bił go łańcuchem od roweru w okolicy nerek, w wyniku czego Pisula zmarł”.

W śledztwie wielu funkcjonariuszy zastosowało „zmowę milczenia”, zaprzeczyło stawianym zarzutom szerokiego stosowania tortur w czasie przesłuchania, a za nagłą śmierć Pisuli obwiniano oficera KBW z Łodzi – Bernarda Szurkę, który rzekomo miał uczestniczyć w tym śledztwie². 22 lutego 1957 r. postanowieniem Prokuratury Wojewódzkiej w Łodzi śledztwo umorzono z uwagi na przedawnienie karalności zarzucanych podejrzanym czynów. W sentencji umorzenia zapisano, iż „zarówno od chwili popełnienia przestępstwa, jak również od umorzenia poprzedniego śledztwa w tej sprawie upłynął ustawowy czasokres przedawnienia sprawy”³. Prokuratorskie akta sprawy zostały na kilkadziesiąt lat utajnione w obawie przed ujawnieniem materiałów kompromitujących niektórych funkcjonariuszy BP – w imię bezpieczeństwa państwa komunistycznego.

W 1969 r. w ramach komunistycznych działań propagandowych oraz planowanych obchodów kolejnej rocznicy powołania organów milicyjnych opracowano kronikę, w której opisano krótką historię służb bezpieczeństwa i milicji pow. wieluńskiego. Redaktorami opracowania byli: ówczesny dyrektor Muzeum Ziemi Wieluńskiej Tadeusz Olejnik (w latach PRL działacz PZPR w Miejskiej Radzie Narodowej w Wieluniu)⁴ oraz funkcjonariusz KP MO w Wieluniu Jan Psuja⁵. W tym „dziele” o charakterze hagiograficznym utrwalono mit chwalebego początku władzy ludowej w pow. wieluńskim. Znajdziemy tam opis walki funkcjonariuszy UB i MO z wojskową opozycją antykomunistyczną w pierwszych latach powojennych. Zadaniem redaktorów tej kroniki było m.in. upamiętnienie poległych funkcjonariuszy, podkreślenie ich ofiarności i zasług dla ówczesnego resortu bezpieczeństwa w procesie „umacniania się władzy ludowej”. Na potrzeby propagandy zafałszowano również istotne fakty dotyczące terroru stosowanego wobec obywateli. Podziemie niepodległościowe określano mianem band terrorystyczno-rabunkowych oraz „zapłutych karłów reakcji”, co unaocznia ideologiczny charakter tej publikacji.

Dopiero w latach dziewięćdziesiątych XX w. – na mocy ustawy z 23 lutego 1991 r.⁶ – w postępowaniach o unieważnienie wyroków sądów komunistycznych we-

² Bernard Szurko był oficerem zwiadu KBW, czasowo przydzielonym do PUBP w Wieluniu w celu rozpoznania podziemia zbrojnego w pow. wieluńskim (AIPN, 578/305, Dowództwo i Sztab KBW w Warszawie, JW 3500, Materiały osobiste oddziału: Wykazy oficerów pracujących na stanowiskach zwiadowczych, Opis rozpoznania band na terenie RP, Przegląd sytuacji politycznej na terenie RP oraz meldunki o wykonaniu poleceń i zarządzeń).

³ AIPN Łd, 27/62, Prokuratura Wojewódzka w Łodzi, Materiały dot. zabójstwa Stanisława Pisuli w PUBP w Wieluniu, t. 1, Postanowienie o przedstawieniu zarzutów, 28 I 1957 r., k. 166; Postanowienie o umorzeniu śledztwa, 22 II 1957 r., k. 186.

⁴ AIPN Łd, 0081/10, WUSW w Łodzi, Kartoteka zniszczeniowa: Tadeusz Olejnik, k. 272.

⁵ *Kronika Milicji Obywatelskiej powiatu wieluńskiego*, oprac. T. Olejnik, J. Psuja, Wieluń 1964, s. 85, kopia w zbiorach autora; kopia w zbiorach Muzeum Ziemi Wieluńskiej, 122/sp.in., mps.

⁶ DzU 1991, nr 34, poz. 149 – o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu państwa polskiego.

terani podziemia niepodległościowego z woj. łódzkiego po raz pierwszy publicznie ujawnili kulisy stosowania represji przez funkcjonariuszy BP⁷. Nowe fakty dotyczące przestępczej działalności aparatu komunistycznego umożliwiły Okręgowej Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu w Łodzi zebranie materiału dowodowego pozwalającego na rekonstrukcję niektórych wydarzeń z lat czterdziestych w tym regionie.

Intencją autora nie jest przedstawienie szczegółowej historii PUBP w Wieluniu czy odtworzenie pełnego składu osobowego tej placówki. W opracowaniu skupiono się wyłącznie na śledztwach prowadzonych po 1990 r. przez Okręgową Komisję Badania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu (od 1998 r. Oddziałowa Komisja Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu) w Łodzi w sprawie znęcania się funkcjonariuszy PUBP w Wieluniu nad aresztowanymi w trakcie prowadzonych w latach czterdziestych i pięćdziesiątych przesłuchań. Mimo że podejrzani nie przyznawali się do zarzucanych im czynów, prokuratura postawiła im zarzuty i po przeprowadzeniu postępowania sądowego niektórzy z nich zostali skazani prawomocnym wyrokiem. Artykuł bazuje m.in. na archiwach Sądu Rejonowego – II Wydział Karny w Wieluniu, dokumentacji wytworzonej przez Korpus Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Wojewódzki Urząd Bezpieczeństwa Publicznego w Łodzi oraz OKŚZpNP w Łodzi Instytutu Pamięi Narodowej.

Powstanie Powiatowego Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego w Wieluniu

W powojennej Polsce będącej pod kuratelą Związku Socjalistycznych Republik Sowieckich zbrojnym ramieniem nowej komunistycznej władzy stał się aparat policyjny budowany na wzór NKWD. Za początek tworzenia struktury Powiatowego Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego w Wieluniu należy uznać powołanie grupy operacyjnej przybyłej z Białegostoku na rozkaz szefa Wojewódzkiego Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego w Łodzi płk. Mieczysława Moczara (rozkaz personalny nr 1 z 23 stycznia 1945 r.)⁸. W tym celu do Wielunia (dziesięcioletniego miasta leżącego w woj. łódzkiej) skierowano czterech funkcjonariuszy operacyjnych: ppor. Jana Pika (Białorusin) oraz wywiadowców – Mikołaja Kondrusika (Białorusin), Feliksa Świącickiego (we-

⁷ J. Piwnicki, *Były ubek przed sądem. U nich nawet trupy gadaty?*, „Ziemia Wieluńska” 1997, nr 14, s. 1, 7, a także: „Ziemia Wieluńska” 1997, nr 17, s. 1, 6; T. Olejnik, *Wieluń. Dzieje miasta 1945–1989*, Łódź–Wieluń 2009, s. 105–135.

⁸ AIPN, 0194/3161, MSW w Warszawie, Akta osobowe funkcjonariusza UB/SB Mieczysława Moczara Demki; AAN, KC PZPR, Biuro Spraw Kadrowych, Teczka osobowa Mieczysława Moczara, 237/XXIII-910; K. Lesiakowski, *Mieczysław Moczar „Mietek”*. *Biografia polityczna*, Warszawa 1999.

Budynek przy ul. Kilińskiego 23 w Wieluniu, gdzie mieścił się PUBP (obecnie siedziba Radia Ziemi Wieluńskiej, fot. K. Jasiak)

terana Armii Czerwonej) i Aleksandra Rudnickiego. Dwaj ostatni utworzyli Sekcję III (ds. walki z bandytyzmem). Wymienieni członkowie grupy specjalnej objęli urząd już pod koniec stycznia 1945 r. Stanowisko kierownika PUBP w Wieluniu powierzono Janowi Pikowi (przedwojennemu komuniście z Białegostoku), zastępcą został zaś Józef Gąsior (socjalista, po 1945 r. organizator Milicji Obywatelskiej w Wieluniu).

Siedziba UB mieściła się początkowo na pierwszym piętrze dawnego kolegium pijarskiego przy ul. Królewskiej, a następnie w bloku niemieckim przy ul. Skłodowskiej-Curie. Z powodu trudności lokalowych funkcjonariuszy przeniesiono do budynku przy ul. Kilińskiego 23 (obecnie siedziba Radia Ziemi Wieluńskiej). Służby zajęły tam dwa piętra, a w piwnicy zorganizowano areszt prewencyjny składający się z czterech cel i karceru – małego betonowego pomieszczenia zalanego wodą do wysokości kolan, w którym można było tylko stać. Później (ok. 1951 r.) urządzono nowy areszt, który składał się z siedmiu cel, dyżurki, umywalni i toalet. Cele wyposażono w prycze wmurowane w ścianę. W sprawozdaniu miesięcznym szefa PUBP oraz relacji byłych funkcjonariuszy – Tadeusza Rabiegi i Longina Jurowskiego – podano lokalizację Referatu I oraz III, czyli ds. walki z bandytyzmem, które zajmowały po dwa pomieszczenia na pierwszym piętrze (pokój nr 15). Referat Śledczy znajdował się na drugim piętrze, wejście do niego usytuowano na tej samej klatce schodowej co

wejście do Referatu I. Na korytarzu znajdowały się dwa okna niezabezpieczone siatką, w związku z czym przy doprowadzeniu podejrzanych na przesłuchanie istniało ryzyko wyskoczenia aresztowanego przez okno i jego śmierci⁹. Brak zabezpieczenia pozwolił funkcjonariuszom ukrywać celowe zabójstwa na tle politycznym (w aktach jako przyczynę śmierci odnotowywano samobójstwo).

W pierwszej dekadzie kwietnia 1945 r. trzon PUBP w Wieluniu stanowił Referat Operacyjny (siedem sekcji; podział odpowiadał strukturze Wydziału I WUBP w Łodzi i obowiązywał formalnie do końca 1945 r.). W sprawozdaniu szefa PUBP w Wieluniu za okres od 10 do 22 lutego 1946 r. wykazano sprawy, które prowadzone były przez pionierzy operacyjne i sekcje: 1. – sprawy dotyczące konfidentów Gestapo, członków SS, SA, pomocników niemieckich władz, volksdeutschów II grupy; 2. – sprawy gospodarcze; 3. – tzw. walka z bandytyzmem (sprawy rozpracowania i likwidacji podziemia antykomunistycznego, prowadzenie obław i przygotowanie zasadzek, wywiad i aresztowania za nielegalne posiadanie broni); 4. – sprawy o nadużycia; 5. – sprawy ochrony lasów państwowych, nielegalny handel, świadczenia rzeczowe: kontyngenty, kontrole w zarządach gmin; 6. – śledztwa (prowadzenie przesłuchań, przesyłanie zakończonych spraw do prokuratury i sądów specjalnych)¹⁰. Po reorganizacji struktur z uwzględnieniem aktualnych potrzeb politycznych (m.in. walki z opozycją antykomunistyczną) w marcu 1946 r. PUBP w Wieluniu składał się z następujących niepełnoetatowych referatów operacyjnych: Referatu I (sprawy niemieckie, kontrwywiad), Referatu II (śledczego), Referatu III (tzw. walka z bandytyzmem), Referatu IV (sprawy gospodarcze, ochrona kolejnictwa), Referatu V (politycznego). Dopełnieniem struktury w terenie były stanowiska referentów gminnych i wartownie. PUBP miał również: sekretariat kierownictwa, Referat Personalny (kierownik Władysław Hadrian), buchalterię, magazyny, kuchnię i stołówkę (kwatermistrzostwo). Urząd zatrudniał nie mniej niż czterdziestu funkcjonariuszy operacyjnych wraz z personelem sekretariatu, od 10 listopada 1945 r. przewidziany limit etatów wynosił 51 osób. Strukturę organizacyjną PUBP uzupełniało więzienie usytuowane przy ul. Częstochowskiej, kierowane przez ppor. Stanisława Zabłockiego, którego zastępcą był chor. Antoni Mądry (od 1947 r. kierownictwo więzienia objął naczelnik Sewer Rozen).

Według rozkazów personalnych WUBP w Łodzi w latach 1945–1949 w referatach operacyjnych PUBP w Wieluniu pracowali m.in.: w Referacie I – Waław Antoniak,

⁹ AIPN Łd, pf 10/278, t. 1, WUSW w Łodzi, Sprawozdania roczne i miesięczne Referatu Śledczego PUBP w Wieluniu za 1952 r., Sprawozdanie miesięczne szefa PUBP w Wieluniu, 1952 r., k. 41; OKŚZpNP w Łodzi, S 16/00/Zk, Akta śledztwa przeciwko Tadeuszowi Rabiedze, Protokół przesłuchania Tadeusza Rabiegi przez prok. Grzegorza Reteckiego, 14 VI 1993 r., k. 33; Protokół przesłuchania Longina Jurowskiego przez prok. Janusza Karasiaka, 14 XII 1993 r., k. 44–45.

¹⁰ AIPN Łd, pf 10/275, WUSW w Łodzi, Raporty dekadowe PUBP w Wieluniu za okres od 1 I do 4 VI 1946 r., Raporty, sprawozdania od stycznia do czerwca 1946 r., PUBP w Wieluniu, 1946 r., k. 20–21.

Czesław Augustyniak, Stanisław Puchała, Longin Jurowski, Władysław Kanoniak, Józef Kazimierczak; w Referacie Śledczym – Lech Nowak, Marian Szczepanik, Tadeusz Rabiega, Edmund Nader, Jerzy Janecki, Józef Bernaciak, Antoni Merta, Sobolewski; w Referacie III – Bronisław Zgondek, Feliks Święcicki, Józef Szkudelski, Edward Chrzanowski, Eugeniusz Szymanowski, Józef Kempński, Jan Król, Zygmunt Kamiński, Edward Cieślik, Wincenty Pęciak, Stanisław Zawieja, Adam Zajac, Stefania Merta – maszynistka; w Referacie IV – Józef Barczyński; w Referacie V – Józef Kazimierski, Antoni Mistygacz, Tadeusz Król¹¹. Ich kierownikami/szefami byli: czterdziesto-dwuletni Ignacy Kołyga z Łodzi, z zawodu biuralista, w latach 1923–1925 żołnierz 10. pp w Łowiczu, następnie Marian Dębski z Sieradza, z zawodu tkacz, działacz komunistyczny, żołnierz 18. pp w Skierniewicach (w okresie okupacji niemieckiej należał do Gwardii Ludowej – Rejon Łódź-Śródmieście). Kolejnymi szefami byli: Mikołaj Łojko, rosyjski komunista, żołnierz Armii Czerwonej i 1. DP im. Tadeusza Kościuszki, oficer wywiadu NKWD (po kursie specjalnym w Kujbyszewie), oraz Henryk Więckowski z Łodzi, z zawodu pończosznic, fabrykant, komunista. Jako doradcy z NKWD wspierali ich: mjr Koryłow (1945–1947), a po nim kpt. Cieplakow (1947–1950).

W latach powojennych na terenie pow. wieluńskiego trwała bezkompromisowa walka między komunistami wspieranymi przez NKWD a oddziałami podziemia antykomunistycznego, czyli Konspiracyjnego Wojska Polskiego (por. Antoniego Pabianika „Błyskawicy”, por. Alfonsa Olejnika „Babinicza”, kpt. Jana Małolepszego „Murata”) oraz wywodzącymi się z Wielkopolskiej Samodzielnej Grupy Ochotniczej „Warta” z pow. Kępińskiego (Franciszka Olszówki „Otta” i Stanisława Panka „Rudego”).

PUBP w Wieluniu podobnie jak inne jednostki policji politycznej w woj. łódzkim zwiększył zakres działania w terenie, organizując specjalne grupy operacyjne składające się z funkcjonariuszy podległych referatów, m.in. I, III i V. Czasowo przydzielano do nich również ochotników z Komendy Powiatowej MO oraz żołnierzy 8. pułku KBW, stacjonujących w regionie¹². Skupienie takich sił operacyjnych miało na celu (co potwierdzają również materiały OKŚZpNP i KBW) fizyczną likwidację członków podziemia niepodległościowego i ich współpracowników. Kolejny etap intensyfikacji

¹¹ AIPN Łd, 091/205, WUSW w Łodzi, Rozkazy personalne kierownika WUBP w Łodzi za 1945 r.; AIPN Łd, 091/160, WUSW w Łodzi, Rozkazy personalne kierownika/szefa WUBP w Łodzi za 1946 r., Rozkazy personalne WUBP w Łodzi nr 1–102 za 1946 r.; AIPN Łd, 091/161, WUSW w Łodzi, Rozkazy personalne szefa WUBP w Łodzi za 1947 r., Wydział Personalny WUBP w Łodzi, 1947 r., Rozkazy nr 1–95.

¹² 18 IV 1946 r. w Wieluniu zatrzymała się czasowo grupa operacyjna WBW woj. łódzkiego pod dowództwem mjr. Tadeusza Chobera (110 żołnierzy oraz dwóch oficerów zwiadu). Natomiast w raporcie wywiadu KWP z 7 VI 1946 r. odnotowano, iż 5 VI 1946 r. do Wielunia przybyły dwie kompanie 8. pułku KBW z Łodzi w sile 243 ludzi. Oprócz tego stacjonował tu pluton NKWD z doradcami sowieckimi (AIPN Łd, 6/58, WSR w Łodzi, Sr. 121/47, Włodzimierz Jaskulski i inni, t. 2, Raport „Turbiny” II K, Mp 0766/1; AIPN, 578/274, Dowództwo i Sztab Korpusu Bezpieczeństwa Wewnętrznego w Warszawie, JW 3500, Materiały zwiadowcze Wojsk Bezpieczeństwa Wewnętrznego w Łodzi, Meldunki zwiadowcze, Materiały zwiadowcze WBW w Łodzi za okres 25 I 1946 – 17 VII 1946 r., Meldunek zwiadu 00183, 19 IV 1946 r., k. 117).

działań represyjnych wobec opozycji antykomunistycznej nastąpił po sfałszowanych i w konsekwencji przegranych przez opozycję wyborach z 19 stycznia 1947 r. oraz po zakończeniu amnestii z 22 lutego 1947 r.

Posługiwanie się metodami typowymi dla służb policyjnych państw totalitarnych stało się standardową procedurą stosowaną przez funkcjonariuszy UB. Były to m.in.: rozmowy przewencyjne, aresztowania, pobicia, tortury, znęcanie się w trakcie przesłuchań, inwigilacja, zastraszanie, zabójstwa w więzieniach oraz podczas obławy. W notatce Wydziału Kadr i Szkolenia Wojewódzkiego Urzędu ds. Bezpieczeństwa Publicznego w Łodzi z 27 stycznia 1955 r. opisano m.in. stosunek do niedozwolonych metod dochodzeniowo-śledczych por. Józefa Bernaciaka, oficera śledczego Sekcji II Wydziału Śledczego WUBP w Łodzi, byłego funkcjonariusza PUBP w Wieluniu, który „w oficjalnych wypowiedziach swych chwalił metody przymusu fizycznego jako skuteczny środek szybszego zakończenia śledztwa”¹³.

Większość funkcjonariuszy wieluńskiego UB była pochodzenia chłopskiego i robotniczego, ukończyli zaledwie kilka klas szkoły podstawowej, a wielu z nich miało problem alkoholowy. Imponowała im nieograniczona możliwość wykorzystania posiadanej władzy, w związku z czym bez skrupułów stosowali represje wobec osób podejrzewanych o przynależność do opozycji antykomunistycznej.

Śledztwa w sprawie zbrodni popełnionych w latach 1945–1953 przez funkcjonariuszy PUBP w Wieluniu

Pierwsze postanowienie o wszczęciu śledztwa w sprawie zbrodni popełnionych w latach 1945–1953 przez byłych funkcjonariuszy PUBP w Wieluniu – polegających na bezprawnym pozbawieniu wolności, stosowaniu tortur fizycznych i psychicznych, podjęte zostało 22 stycznia 1992 r. przez Okręgową Komisję Badania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu w Łodzi. W miarę upływu czasu ujawniono skalę prześladowań, personalia niektórych funkcjonariuszy oraz ich ofiary – głównie współpracowników i członków KWP. Pokrzywdzonymi okazali się np.: Józef Dębski, Ireneusz Zarębski, Bronisław Gałek, Piotr Strycharek oraz Stanisław Gibek i Stanisław Pisula, którzy w konsekwencji stosowanych wobec nich tortur zmarli¹⁴. Na wniosek Związku Więźniów Politycznych Okresu Stalinowskiego – Oddział w Łodzi – Koło w Sieradzu

¹³ AIPN Łd, 024/75, WUSW w Łodzi, Akta personalne funkcjonariusza SB Józefa Bernaciaka, Notatka Wydziału Kadr i Szkolenia WUdsBP w Łodzi do Departamentu VII w sprawie zwolnienia dyscyplinarnego por. Józefa Bernaciaka, 27 I 1955 r., k. 12.

¹⁴ AIPN Łd, 27/62, Prokuratura Wojewódzka w Łodzi, Materiały dot. zabójstwa Stanisława Pisuli w PUBP w Wieluniu, t. 1–2.

z 17 września 1991 r. podjęto również działania zmierzające do ustalenia miejsc pogrzebania zwłok żołnierzy antykomunistycznego podziemia zabitych w pacyfikacjach UB oraz skazanych na karę śmierci przez sądy komunistyczne: Adama Dolika, Jana Wyřębaka (Wyrembaka) „Wilgi”, Tadeusza Szymańskiego „Manifesta”, Jana Krzywańskiego „Złotnika”, Tadeusza Olejnika „Kapsla”, Bronisława Perlaka „Koguta”, Józefa Małolepszego „Brzozy”, Jana Małolepszego „Murata”, Jana Kwapisza „Lisakuli”, Stanisława Gwiazdy „Jaremy”, Władysława Dwornika „Synka”, Leona Foriasza, Kazimierza Szczepańskiego „Wichra” i innych¹⁵. Z akt sprawy wydzielono wówczas materiały dotyczące jedynie żyjących funkcjonariuszy PUBP w Wieluniu, m.in. Józefa Kazimierskiego i Tadeusza Rabięgi¹⁶. Sprawę prowadziła prok. Anna Alama¹⁷ z Prokuratury Wojskowej w Łodzi, delegowana do OKBzPNP. Śledztwo było kilkakrotnie zawieszane, a następnie zostało umorzone¹⁸.

3 grudnia 1992 r. OKBzPNP w Łodzi ponownie podjęła się zebrania materiału dowodowego w sprawie Józefa Kazimierskiego i przekazania sprawy do Prokuratury Rejonowej w Wieluniu. Po zapoznaniu się z dokumentacją ustalono, iż Józef Kazimierski od 11 sierpnia 1945 do 7 grudnia 1949 r. zatrudniony był w Referacie V PUBP w Wieluniu. Uczestniczył w obławach oraz przesłuchaniach podejrzanych o współpracę z podziemiem poakowskim. Od 11 do 27 listopada 1948 r. funkcjonariusze PUBP w Wieluniu, wśród których wymieniono także Kazimierskiego, aresztowali 55 osób z rejonu Lututowa i Ostrówka¹⁹. Kolejnymi zatrzymanymi na przełomie lutego i marca

¹⁵ OKŚzPNP w Łodzi, S. II/00/Zk, t. 1, Pismo Związku Więźniów Politycznych Okresu Stalinońskiego – Oddział w Łodzi – Koło w Sieradzu do prezesa Sądu Wojewódzkiego w Sieradzu, k. 5.

¹⁶ Sprawy umorzono na podstawie art. 17 par. 1 pkt 5 kpk, tj. w obliczu zgonu podejrzanego.

¹⁷ AIPN, 2253/100, Sąd Apelacyjny w Warszawie, Oświadczenia lustracyjne prokuratorów – Apelacja łódzka, złożone w okresie 2 XII 1998 – 10 XII 2003 r., t. 1.

¹⁸ Dotyczy śledztwa S. 2/92/UB. 18 VI 1993 r. Prokuratura Rejonowa w Wieluniu w sprawie m.in. fizycznego i psychicznego znęcania się nad Bronisławem Gałkiem i innymi więźniami aresztu PUBP w Wieluniu postanowiła wobec niestwierdzenia zbrodni przeciwko ludzkości śledztwo umorzyć. W uzasadnieniu napisano, iż zebrany materiał w śledztwie nie dawał podstaw do przedstawienia Tadeuszowi Rabiędze zarzutów dot. zbrodni bezprawnego pozbawienia wolności i przesłuchania ze szczególnym udęrczeniem oraz torturowania fizycznego i psychicznego Bronisława Gałka i innych więźniów PUBP w latach 1948–1949, podejrzanych o przynależność do organizacji antykomunistycznej. Powołano się wówczas na uchwałę Sądu Najwyższego z 13 V 1992 r. (nr KZP 39/91) dot. zbrodni przeciwko ludzkości. W postanowieniu napisano, że zachowanie Rabięgi nie wyczerpuje znamion żadnej z kategorii przestępstw wymienionych w uchwale SW (OKŚzPNP w Łodzi, S. 16/00/Zk, Akta śledztwa przeciwko Tadeuszowi Rabiędze, Postanowienie, k. 4, Postanowienie o umorzeniu śledztwa, k. 5–6).

¹⁹ Aresztowani: Jan Wójciak, Stanisław Wesołowski, Kazimierz Tomczyński, Stanisław Wardega, Ignacy Tomalik, Tadeusz Ślęzak, Edward Świerczyński, Stanisław Szkudlarek, Stanisław Szyszka, Roman Szarowski, Bolesław Szelągowski, Piotr i Jan Strycharkowie, Józef i Stanisław Stepień, Walerian Stefanowski, Józef Sibera, Piotr Siwik, Michał Polewiak, Antoni Pośpiech, Franciszek Pluskota, Antoni Plich, Leon Piotrkowski, Stefan Petrykowski, Szczepan Osiołkowski, Józef Muszyński, Jan Misiak, Andrzej Masierek, Stanisław Łuszczuk, Bronisław Kulesza, Stefan Kukulski, Tadeusz i Józef Kubuś, Wojciech Królak, Józef Kowalczyk, Józef Kolanek, Władysław Kepa, Jan Kałuża, Józef Kaczmarek, Franciszek i Eleonora Kaczmankowie, Jan

1949 r. byli m.in.: Józef Kurp, Józef Świtoń i Feliks Radliński²⁰. W lipcu 1949 r. ujęto Kazimierza Kowalewskiego i Kazimierza Pagacza. Świadkowie w sprawie podejrzanego funkcjonariusza UB Józefa Kazimierskiego – Józef Dębski, Józef Kurp, Stanisław Bak, Kazimierz Kowalewski – zeznali, że po przewiezieniu do PUBP w Wieluniu zaczęły się brutalne przesłuchania, podczas których byli bici i maltretowani, oskarżani o współpracę z „bandą »Murata«”. Ich relacje z przesłuchań ujawniają nieludzkie metody dochodzeniowo-śledcze, jakie stosowano w latach czterdziestych w PUBP w Wieluniu.

Józef Dębski z Łęk Dużych (gm. Lututów) był w 1948 r. łącznikiem KWP „Murata”, w związku z czym aresztowano go 11 listopada tego roku pod zarzutem działalności antykomunistycznej. Został osadzony w PUBP w Wieluniu, gdzie funkcjonariusze bili go po całym ciele kablem, drągiem, wlewali ocet do nosa oraz stosowali liczne tortury, aby zmusić do złożenia żądanych wyjaśnień. Na potrzeby śledztwa z 1993 r. Dębski zeznał: „Przesłuchiwał mnie Józef Kazimierski, który powiedział mi, że jest »Gestapo stalinowskie«. Po pewnym czasie wziął drewniany drążek, tzw. łatę, która używana była do krycia dachu, i zaczął nią bić w pięty, jednak ów drążek się złamał, gdyż miałem na nogach buty. W tym czasie w pokoju przesłuchań było wiele osób, gdyż weszli tam wojskowi i cywile. J. Kazimierski kazał się położyć na podłodze, gdzie próbowano po mnie skakać, po interwencji zaprzestano tych metod. J. Kazimierski i protokolant związali mi ręce między kolanami i pod kolana włożyli karabin, a następnie zawieszono między krzesłem a stołem. Po tej czynności bito drewnianym drążkiem po całym ciele. Kiedy J. Kazimierski się zmęczył, wyszedł z pokoju. Kiedy wrócił, zawiązał mi usta szmatą i zaczął wlewać ocet do nosa. Czynność tę powtarzał 4 do 5 razy, po czym zostałem odprowadzony do celi”.

Podczas przesłuchania, kiedy nie było świadków, Józef Dębski był torturowany jeszcze kilka razy, chodziło o uzyskanie informacji i doprowadzenie do załamania psychicznego więźnia. W jednej celi z Dębskim umieszczony był Sibera ze Skrzynna, który potwierdził fakt znęcania się funkcjonariuszy nad przesłuchiwanymi²¹. Te same

---

Jaworek, Roman Jagielski, Franciszek Gwiazda, Józef Graliński, Czesław Golec, Kazimiera Fraszczyk, Miłek Filipiak, Józef Dudka, Walerian Dudka, Józef Dębski, Zdzisław Chojnacki, Michał Bak, Michał Barszczak, Józef Baran, Józef Bak, Franciszek Borkowski, Franciszek Dura, Józef Dura, Jan Faryś, Franciszek Jaworek, Adam Krakowiak, Wincenty Madejski, Stanisław Matławski, Stanisław Nowak, Antoni Pawlak, Helena Stępień, Szczepan Stęplewski, Janina Zgoda. Szerzej zob. K. Jasiak, *Działalność partyzancka...*, s. 428.

²⁰ AIPN Łd, pf 78/1, t. 10, WUSW w Łodzi, Materiały dotyczące rozpracowania obiektowego nielegalnej organizacji Konspiracyjne Wojsko Polskie, Raport specjalny, k. 20; AIPN Łd, pf 12/60, t. 6, Wykaz aresztowanych łączników i współpracowników „Murata”, k. 104; AIPN Łd, pf 10/748, t. 1, WUSW w Łodzi, Sprawa obiektowa [krypt. „Pościg”], k. 28–29, 110; AIPN Łd, 6/311, WSR w Łodzi, Sr. 171/49, Akta sprawy Bronisława Kuleszy i innych; K. Jasiak, *Działalność partyzancka...*, s. 428.

²¹ Archiwum Sądu Rejonowego w Wieluniu, Ds. „S” 196/96, II K 1/97, Akta główne prokuratora w sprawie przeciwko Józefowi Kazimierskiemu, Protokół przesłuchania świadka Józefa Dębskiego przez prok. Grzegorza Reteckiego, 21 V 1993 r., k. 29–30.

metody stosowano wobec przypadkowych osób zatrzymanych w trakcie organizowanej przez wieluński PUBP obławy. W ten sposób chciano zmusić przesłuchiwanego do przyznania się do zarzucanych im czynów, chociaż w wielu przypadkach nie popełnili oni żadnego przestępstwa.

Z aresztowanymi partyzantami rozprawiano się równie bezwzględnie – zamęczano ich w trakcie przesłuchań lub zabijano po szybkich procesach strzałem z broni palnej. Fakty te potwierdził Bolesław Stępień, były funkcjonariusz MO i UB w Wieluniu. Zeznał on, iż pracując jako strażnik na wartowni przy centralce, widział, jak postępowano z wrogami komunizmu: „Pracowałem do 1948 r. Nie miałem służb w areszcie. Tam byli inni. W areszcie był klucznikiem Jan Wojtal. Tam byli specjaliści, partyjni. Jak przyszedłem do pracy, to szefem był Kołyga, ale zaraz przyszedł Łojko. Ten się długo nie nabył z powodu nieudolnych akcji. Potem był Więckowski. Urząd był podzielony na sekcje. Kierownikiem sekcji był Zgondek Bronisław, a drugiej Zawieja Stanisław. Podlegał też mu Edward Chrzanowski. W tej sekcji był też Kazimierski i Chrzanowski. Oni byli w specjalnej komórce zajmującej się śledztwem.

W 1947 r. przywieźli rannego. Widziałem go. Zaraz przyleciał doktor Spirydowicz. Ten ranny nie był w celi, tylko w sali konferencyjnej. Dostał gangreny i po paru dniach zmarł. Wiem, że od niego chcieli coś się dowiedzieć, podczas przesłuchań bili. Najgorszy był Zgondek. Wiem, że stosowali różne metody śledcze. Gdy przywozili zatrzymanych, to bicie rozpoczynało się od wartowni. Dużo ludzi zginęło w UB w Wieluniu. Chowali tych na cmentarzu w Wieluniu, podobno też w lasku koło bazy wojskowej. Jesienią 1947 r. byłem na obstawie przy wykonywaniu kary śmierci przez rozstrzelanie dwóch młodych chłopców – po szesnaście i siedemnaście lat²². Był prokurator wojskowy (kpt. Roman Dyhdalewicz)²³. Odczytał im trzykrotnie wyrok o karze śmierci. Ci chłopcy mówili, że są niewinni. Wtedy był obecny furman Jaskulski, który potwierdził, że ci młodzi mieli broń i go bili. Wyrok wykonano, a strzelało wojsko. Było sześciu wybranych żołnierzy. Po trzykrotnych strzałach skazani jeszcze żyli. Dwóch żołnierzy zgłosiło się, aby ich dobić. Pochowano ich od razu w tym lasku. Furman Jaskulski wywoził zmarłych z terenu urzędu²⁴.

²² Była to prawdopodobnie egzekucja wykonana 29 XI 1947 r. na Józefie Skoczylasie „Burzy” z Raduczyc i Józefie Małolepszym „Brzozie” z Kraszkowic – partyzantach Dowództwa Oddziałów Leśnych – Teren 731 kpt. „Murata”. Dowódcą plutonu egzekucyjnego był Tadeusz Gnatek, funkcjonariusz WUBP w Łodzi (AIPN Łd, 029/145, WUSW w Łodzi, Akta personalne funkcjonariusza SB Tadeusza Gnatek; AIPN Łd, pf 12/2261, WUSW w Łodzi, Akta śledztwa przeciwko Józefowi Skoczylasowi i innym; K. Jasiak, *Represje komunistyczne wobec podziemia niepodległościowego w gminie Osjaków i okolicach w latach 1945–1949*, „Rocznik Wieluński” 2010, nr 10, s. 182–183, *idem*, *Gmina Osjaków w latach 1945–1989* [w:] *Monografia Gminy Osjaków*, red. J. Książek, Wieluń 2012, s. 450–475; *idem*, *Działalność partyzancka...*, s. 451–452).

²³ AIPN, 2174/8143, MON w Warszawie, Teczka akt personalnych kpt. Romana Dyhdalewicza, s. Grzegorza, ur. 20 XI 1907 r. w Braunau (Austria).

²⁴ Protokół przesłuchania świadka przez prok. rejonowego w Wieluniu Marzenę Olechnowicz, 14 V 1992 r., k. 108.

Kolejnym represjonowanym był Stanisław Przybyła²⁵. Ponieważ w trakcie przesłuchania nie chciał złożyć żadnych zeznań, funkcjonariusze UB zaprowadzili go do pokoju, w którym siedział Józef Kazimierski i dwóch oficerów. Natychmiast w podobny sposób jak Dębskiemu związano mu ręce pod kolanami i włożono pod kolana karabin, po czym zawieszono go między dwoma krzesłami i bito gumowym kablem po całym ciele. Następnie zawiązano usta opaską i wlewano ocet do nosa. Trzej funkcjonariusze znęcający się nad Przybyłą zmieniali się kilkakrotnie, a najaktywniejszym okazał się Józef Szkudelski, który bił go gumowym kablem. Józef Kazimierski używał do tego bokerskiej rękawicy, najczęściej uderzając po uszach, brzuchu i nerkach, aby nie było widocznych śladów na ciele.

Opisane powyżej metody torturowania zastosowano również wobec innych więźniów: Jana Wójciaka, Bronisława Kuleszy, Jana Kałuży i Józefa Dudka. Ten ostatni zeznał również, że był w celi z Józefem Bakiem, łącznikiem oddziału „Murata”: „Mnie zaaresztowano za to, że przenocowałem kiedyś ludzi od »Murata«. Za każdym razem, gdy byłem przesłuchiwany na UB, to bito mnie. Jeden mężczyzna miał założone na dłoniach bokerskie rękawice i bił mnie po uszach, bito mnie po całym ciele pałkami. Gdy się przewróciłem, to kopano mnie po ciele. Miałem stłuczone plecy. Ja już z bólu nie mogłem wytrzymać, bito mnie pałką i kawałkiem deski, tj. łatą, którą przybijają się na dach”. W areszcie UB podejrzani więźniowie byli przez około sześć tygodni – do rozpoczęcia sprawy²⁶.

Wśród kolejnych zatrzymanych przez funkcjonariuszy Referatu III PUBP w Wieluniu znaleźli się: Józef Światoń, Józef Kurp, Feliks Radliński, Kazimierz Kowalewski i Kazimierz Pagacz. Wszystkich uwięzionych przesłuchiwał oficer śledczy Józef Bernaciak, asystowali Józef Kazimierski oraz Józef Szkudelski. Funkcjonariusze UB uderzali pokrzywdzonych kijem, tak że upadali na ziemię, następnie przypalali papierosami palce u rąk i bili linijką po krtni. Po tych przesłuchaniach więźniów zamykano na 24 godziny w betonowym karcercze, zalanym wodą do wysokości kolan, w którym można było tylko stać. Wszyscy podejrzani zatrzymani pod zarzutem współpracy z KWP „Murata” byli bici podczas przesłuchań.

Powodem aresztowania Kazimierza Kowalewskiego 6 lipca 1949 r. było podejrzenie informowania przezeń KWP „Murata” o obecności we wsi UB. W sprawie Józefa Kazimierskiego złożył on następujące zeznanie: „W Wieluniu w areszcie UB przebywałem miesiąc czasu. Wspólnie ze mną aresztowani zostali: Respondek z Chojen, Edward Kałuża z Jasienia, Tadeusz Galiński z Pichlic, Przybyłówna z Wyględa-

²⁵ Wyrokiem WSR w Łodzi z 14 I 1949 r. skazany na dziesięć lat więzienia. 29 VII 1991 r. wyrok został unieważniony przez Sąd Wojewódzki w Łodzi – Wydział IV Karny (AIPN Łd, 6/190, WSR w Łodzi, Sr. 5/49, Akta sprawy Józefa Pichlaka i innych).

²⁶ Archiwum Sądu Rejonowego w Wieluniu, Ds. „S” 196/96, II K 1/97, Akta główne prokuratora w sprawie przeciwko Józefowi Kazimierskiemu, Protokół przesłuchania świadka Józefa Dudka przez prok. Ewę Górna-Rzysę, 5 III 1996 r., k. 239.

czy, Kazimierz Pagacz z Naramic. Aresztował mnie i następnie przesłuchiwał Szkudelski oraz Bernaciak. Przesłuchiwało mnie czterech, byli to: Bernaciak, Szkudelski, Kazimierski i jeszcze jeden...

Jeden z nich zaszedł mnie od tyłu i uderzył mnie kijem w głowę. Upadłem i wtedy Kazimierski przytrzymał mnie, a Szkudelski przypalał mi palce u rąk papierosem. W międzyczasie przechodził porucznik z Pabianic, podszedł, gdy leżałem na podłodze, i kopnął mnie w klatkę piersiową, łamiąc dwa żebra. Rozebrano mnie z odzieży, zostawiając tylko spodenki, i na 24 godziny zamknięto w karcerze. Było tam bardzo zimno. Przeziębilem się. 15 sierpnia 1949 r. odbyła się rozprawa sądowa w Wieluniu. W sprawie było czterech oskarżonych: Maciejewski, Kusiak i Sobieraj. Zostałem skazany na sześć lat pozbawienia wolności. W Wieluniu siedziałem do apelacji, a następnie w Łodzi (tydzień), później wywieziono [mnie] do Rawicza i Potulic. Łącznie od byłem karę w wymiarze czterech lat. W kamieniołomach byłem siedem miesięcy²⁷.

Piotr Strycharek wraz z ojcem Janem, teściem Janem Jaworkiem, Stanisławem Szkudlarkiem, Franciszkiem Borkowskim, Janem Misiakiem, Walerianem Dudkiem, Józefem Muszyńskim, Józefem Plichem, Stanisławem Stępnem, Michałem Bąkiem oraz Michałem Polewiakiem zostali aresztowani przez UB za to, że na przełomie lat 1947 i 1948 systematycznie udzielali pomocy członkom KWP „Murata”, m.in. kwatrowali i żywili ich w swoich zabudowaniach w gm. Skrzywno i gm. Lututów (pow. wieluński). Wszystkich przewieziono do gmachu PUBP w Wieluniu i umieszczono w podręcznym areście. Więziono ich od 27 listopada do 25 grudnia 1948 r.

„Byłem przesłuchiwany tylko jeden raz na początku grudnia – zeznał Piotr Strycharek. – Przesłuchiwał mnie umundurowany wojskowy w pokoju nr 11, powiedziano mi, iż jestem podejrzany o udzielenie pomocy bandzie »Murata« i o posiadanie broni. W trakcie przesłuchania zostałem uderzony w tył głowy i upadłem na podłogę. Kiedy leżałem na podłodze, z ust leciała mi krew, zostałem jeszcze kilkakrotnie uderzony gumą w plecy. Straciłem przytomność, ocknąłem się dopiero w celi... Tydzień leżałem na łokciach i kolanach. Bili mnie, aby dowiedzieć się o ten karabin. W tym czasie, co byłem na UB, przywieziono z raną w piersi z postrzelenia Karola Pietrusa ps. »Świerk«. Nie leczyli go, tylko na śledztwo brali. Byłem wezwany do prokuratora i widziałem, że Rabiega w obecności tego prokuratora uderzył kobietę (Tomczyńską z Kuźnicy) kolanem w brzuch. Siedzieli z mężem za pomoc »Muratowi«. Siedziało 27 osób, część zwolniono, innych zatrzymano. Siedział mój teść i ojciec. Dostali po siedem lat. Siedział Chojnacki – nauczyciel z Lututowa – dostał dwanaście lat²⁸.

²⁷ Archiwum Sądu Rejonowego w Wieluniu, Ds. „S” 196/96, II K 1/97, Akta główne prokuratora w sprawie przeciwko Józefowi Kazimierskiemu, Protokół przesłuchania Kazimierza Kowalewskiego przez prok. Ewę Górna-Rząsę, 5 VII 1996 r., k. 288.

²⁸ Wojskowy Sąd Rejonowy w Łodzi na sesji wyjazdowej w Wieluniu 17 II 1949 r. w składzie: przewodniczący – mjr Mieczysław Widaj, członek sądu – kpr. Tadeusz Śmietanka, ławnik – kpr. Eugeniusz Grabarczyk, protokolant – por. Kazimierz Baj, z udziałem prokuratora kpt. Romana Dyhdalewicza, skazał współpracowników podziemia niepodległościowego z art. 86 par. 2

Kolejnym świadkiem w sprawie podejrzanego Józefa Kazimierskiego była Jadwiga Śmiechowicz z Wielunia, która zeznała, że jej brat Ireneusz Zarębski został aresztowany przez UB w listopadzie 1948 r. Oskarżono go o powiązania z byłym kapłanem AK ks. Józefem Pruchnickim – prałatem w parafii Nawiedzenia NMP w Wieluniu, z którym jako alumn niższego seminarium duchownego był zaprzyjaźniony. W areszcie UB Zarębski, gdy odmówił współpracy, został brutalnie pobity, m.in. położono go na żelaznym łóżku, które miało wystające ostre nierówności, i przyciskano deską, tak że powstawały na jego plecach krwawe wgłębienia. Na skutek śledztwa doznał wielu obrażeń: odbito mu nerki, uszkodzono kręgosłup, miał wylewy na nogach oraz czarne plamy w okolicy nerek. W wyniku przesłuchania przez funkcjonariuszy doznał częściowego paraliżu. Z aresztu został zwolniony po interwencji Jana Śmiechowicza z Wielunia. Obawiając się o życie, zwierzył się z tego, co przeżył, jedynie swojemu bratu Kazimierzowi Zarębskiemu, a później po latach siostrze. Ireneusz Zarębski zmarł 14 lipca 1960 r.²⁹

Podczas śledztwa prowadzonego przez Prokuraturę Rejonową w Wieluniu w sprawie Józefa Kazimierskiego ujawniono również tajne miejsce pochówku, gdzie ubowocy zakopywali wrogów tzw. władzy ludowej. Świadek Łucja Imiołczyk z Wielunia zeznała: „W latach 1946–1948 słyszałam od ojca grabarza, iż Urząd Bezpieczeństwa powiadomił go, że przywiozą zwłoki na cmentarz i żeby nikogo nie wpuszczać w tym czasie. Z ciekawości z innymi koleżankami poleciałam zobaczyć na cmentarz. Widziałam, schowana w krzakach, z odległości 50 metrów, jak na furmance z magistratu przywieźli zwłoki i bez udziału grabarza zakopali w dołach pod murem. Widziałam, jak wrzucali nagie ciała z prześcieradeł do grobów. Było kilka ciał. Nie wiem, kto został wówczas pochowany. Nie wiem, czy chowano ich pojedynczo, czy oddzielnie. W tym miejscu został tylko grób Olejników. Wzdłuż muru są już nowe groby. Na cmentarzu wskazałam, gdzie zakopywano wówczas ciała, wykonano zdjęcia wskazanego miejsca oraz zdjęcia z miejsca, z którego obserwowałam wówczas zakopywanie zwłok”³⁰.

---

kkWP, tj. usiłowanie dokonania przemocą zmiany ustroju państwa polskiego przez udzielanie uzbrojonym członkom „bandy” kwater i żywności; za udzielanie pomocy związkowi KWP mającemu na celu zbrodnię stanu z art. 14 par. 1 mkk; z art. 4 par. 1 mkk, tj. nielegalne przechowywanie broni, i z art. 18 par. 1, tj. zatajenie kontaktów przed władzą powołaną do ścigania przestępców. Oto orzeczone kary więzienia: 7 lat – Jan Strycharek, 4 lata – Piotr Strycharek, 3 lata – Stanisław Szkudlarek, 7 lat – Jan Jaworek, 10 lat – Franciszek Borkowski i 3 lata – Jan Misiek. W wyniku apelacji Najwyższy Sąd Wojskowy 13 VII 1949 w Warszawie złagodził wyrok WSR z 17 II 1949 r. i orzeczoną karę 10 lat dla Borkowskiego zamieniono na 5 lat więzienia. Resztę kar utrzymano w mocy (AIPN Łd, 6/263, WSR w Łodzi, Sr. 98/49, Akta sprawy Jana Strycharka i innych; AIPN Łd, pf 12/2288, Akta śledztwa przeciwko Janowi Strycharkowi; Archiwum Sądu Rejonowego w Wieluniu, Ds. „S” 196/96, II K 1/97, Akta główne prokuratora w sprawie przeciwko Józefowi Kazimierskiemu, Protokół przesłuchania świadka Piotra Strycharka ze Skrzynna przez prok. Ewę Górna-Rzysę, 8 III 1996 r., k. 245).

²⁹ Urząd Stanu Cywilnego w Brzeźniu, Odpis skrócony aktu zgonu Ireneusza Zaremskiego, nr 39/1960,

³⁰ Archiwum Sądu Rejonowego w Wieluniu, Ds. „S” 196/96, II K 1/97, Akta główne prokuratora w sprawie przeciwko Józefowi Kazimierskiemu, Protokół przesłuchania Łucji Imiołczyk z Wielunia, c. Władysława (grabarza), przez prok. Marzenę Olechnowicz, 17 II 1992 r.

Sprawa byłego funkcjonariusza UB Józefa Kazimierskiego zakończyła się postawieniem oskarżenia przez Prokuraturę Rejonową w Wieluniu 31 grudnia 1996 r. W akcie tym stwierdzono, iż Kazimierski „w okresie od listopada 1948 do marca 1949 r. jako funkcjonariusz PUBP w Wieluniu w czasie przesłuchań znęcał się fizycznie i moralnie nad więźniami aresztu UB: Ireneuszem Zarębskim, Józefem Dębskim, Józefem Kurpem, Franciszkiem Pichlakiem, Stanisławem Bakiem, Kazimierzem Kowalewskim, Józefem Siberą i innymi nieustalonymi osobami”. M.in. „uczestniczył w biciu kijem i przypalaniu papierosem palców u rąk, bił drewnianą łatą i kablem po całym ciele, wlewał ocet do nosa i wbijał gwoździe pod paznokcie, bił po całym ciele gumową pałką, wbijał drzazgi pod paznokcie, wlewał wodę do ust i zgniatał palce w drzwiach, bił kablem po całym ciele [...], bił po głowie, mając założone na ręce rękawice bokserskie”.

Przez Sądem Rejonowym – II Wydział Karny w Wieluniu odbyły się trzy rozprawy: 25 marca 1995, 22 maja 1997, 14 listopada 1997 r. Wieluński SR 21 listopada 1997 r. uznał Józefa Kazimierskiego winnym zarzucanych czynów przestępczych i skazał z art. 246 d. kk i art. 18 par. 1 kk w zw. z art. 246 d. kk i w zw. z art. 10 par. 2 kk na dwa lata pozbawienia wolności. Obrońca oskarżonego złożył apelację, a Sąd Wojewódzki w Sieradzu utrzymał w mocy orzeczenie Sądu Rejonowego w Wieluniu, które następnie uprawomocniło się. Kazimierski odbył karę pozbawienia wolności w Zakładzie Karnym w Sieradzu³¹.

Po rozwiązaniu OKBZpNP na mocy ustawy o Instytucie Pamięci Narodowej z 18 grudnia 1998 r. i powstaniu OKŚZpNP prokurator Robert Kopydłowski z OK w Łodzi³² po zapoznaniu z aktami sprawy Prokuratury Rejonowej w Wieluniu (sygn. Ds. 2707/00) podjął umorzoną 18 czerwca 1993 r. sprawę byłego funkcjonariusza UB Tadeusza Rabiegi. W trakcie śledztwa uzyskano zeznania: Bronisława Gałka, Piotra Strycharka i Stefana Kaczmarka, którzy jako sprawcę czynów o charakterze przestępczym wskazali właśnie Tadeusza Rabiege, zamieszkałego w Tomaszowie Mazowieckim.

Pokrzywdzeni byli aresztowani i osadzeni w PUBP w Wieluniu od stycznia 1947 do grudnia 1949 r. pod zarzutem przynależności do oddziału KWP pod dowództwem „Murata” lub udzielania pomocy jego członkom. W trakcie przesłuchań byli bici pięściami, pałkami, nogą od krzesła, metalowym prętem, kolbą pistoletu i innymi narzędziami po całym ciele, wiązano ich i kneblowano, a następnie wlewano do nosa wodę lub ocet. Ponadto umieszczani byli w piwnicy w karcerze zalanym wodą. Znęcano się nad nimi fizycznie i psychicznie, powodując utratę przytomności oraz trwałe okale-

³¹ Archiwum Sądu Rejonowego w Wieluniu, Z. 01/97, Akta w sprawie karnej Józefa Kazimierskiego, Apelacja, t. 3, Wyrok Sądu Wojewódzkiego w Sieradzu – II Wydział Karny, 11 II 1998 r., k. 565–566; *ibidem*, Apelacja, Wieluń, 14 I 1998 r., k. 549–557, Zarządzenie wykonania wyroku, k. 578; *ibidem*, ZK Sieradz, Nakaz przyjęcia Józefa Kazimierskiego do odbycia kary, 25 III 1998 r., k. 593.

³² AIPN, 2253/224, Sąd Apelacyjny w Warszawie, Oświadczenia lustracyjne – inne podmioty (Kł–Ko), złożone w okresie od 4 XII 1998 do 20 II 2007 r.

czenie. Wszyscy pokrzywdzeni byli następnie skazani przez Wojskowy Sąd Rejonowy w Łodzi na kary wieloletniego więzienia³³.

W toku śledztwa poszczególne wątki postępowania były sukcesywnie wyjaśniane i weryfikowane. 21 lutego 2001 r. prok. Kopydłowski, uwzględnivszy dane pozyskane od kolejnych siedmiu świadków, ustalił m.in., że Bronisław Gałek, Stefan Kaczmarek, Antoni Teodorczyk, Jan Jaroch, Stanisław Przybyła i inni byli torturowani fizycznie i psychicznie podczas przesłuchań w UB.

Stefan Kaczmarek „Lis” z Okalewa (żołnierz KWP „Murata”)³⁴, aresztowany przez funkcjonariuszy KP MO w Wieluniu 3 stycznia 1947 r. i osadzony w miejscowym PUBP, zeznał m.in. „Byłem przesłuchiwany w pokoju nr 19 przez Chrzanowskiego i Tadeusza Rabięę. Byłem przez nich bity. Maltretowano mnie psychicznie, wzywając na przesłuchanie w różnych porach dnia i nocy. Kazano mi podpisywać. Byłem bity rękami po całym ciele, kopany, bity kijami i pałkami lub gumami. Byłem wiązany w tzw. kij. Polega to na tym, że są wiązane nogi i ręce, zakładane na kolana, a pod kolanami jest wkładany kij. Wówczas mnie bito. Wielokrotnie traciłem przytomność. Byłem zrzucony ze schodów, gdy szedłem do celi z przesłuchania. Zrobił to klucznik. Rabięę łapał za włosy i uderzał głową o ścianę. Wkładano mi ołówki między palce i ściskano końcówki palców. Kneblowano usta i wlewano wodę do nosa. Byłem również raz pobity gumą z łańcuszkiem w środku przez komendanta PUBP w Wieluniu – Łojko. Byłem bity przez Rabięę i Chrzanowskiego kijem po piętach. W areszcie byłem kilka tygodni. Następnie zostałem przeniesiony do więzienia przy ul. Częstochowskiej, 14 sierpnia 1947 r. zostałem skazany na karę sześciu lat więzienia, siedziałem trzy lata”³⁵.

Kolejny ze świadków, Stanisław Przybyła, ur. 8 kwietnia 1927 r. w Wyglądaczach, od kwietnia 1947 r. współpracownik KWP o pseudonimie „Jodła”, aresztowany 11 listopada 1948 r., zeznał w 1998 r., że został brutalnie pobity w wieluńskim UB: „Postawiono mnie przed szefem PUBP w Wieluniu. Był to mężczyzna w randze kapitana. On doprowadził mnie do funkcjonariuszy i polecił im, aby »dali mi tak, żebym śpiewał jak kanarek«. Wtedy to zostałem strasznie pobity przez Kazimierskiego i dwóch innych funkcjonariuszy. Bito mnie po głowie rękoma z założonymi rękawicami bokserskimi, bito metalowym prętem po nogach, wlewano mi ocet do nosa. Cały czas wypytywano mnie o działalność organizacji. Straciłem wtedy przytomność.

W areszcie PUBP w Wieluniu przebywałem do 13 stycznia 1949 r. W czasie pobytu w areszcie byłem przesłuchiwany wielokrotnie. Z przesłuchań nie zawsze sporządzano protokoły. Prawie codziennie przesłuchiwał mnie funkcjonariusz o nazwisku Szkudelski

³³ OKŚZpNP w Łodzi, S 16/00/Zk, Postanowienie, 15 XII 2000 r., k. 103–105.

³⁴ AIPN Łd, pf 12/2186, WUSW w Łodzi, Akta śledztwa przeciwko Stefanowi Kaczmarkowi, s. Józefa, ur. 8 VII 1925 r. w Okalewie, gm. Skrzywno, podejrzanemu o przynależność do KWP, napady rabunkowe oraz nielegalne posiadanie broni palnej, tj. z art. 86 par. 2 kkWP i innych.

³⁵ Archiwum Sądu Rejonowego w Wieluniu, Ds. „S” 196/96, II K 1/97, Akta główne prokuratora w sprawie przeciwko Józefowi Kazimierskiemu, Protokół przesłuchania świadka Stefana Kaczmarka z Okalewa przez prok. Janusza Karasiaka, 6 XII 1993 r., k. 41–42.

– co kilka dni. W trakcie przesłuchań Rabiega powtarzał: »Zgnijesz tutaj, a nie wyjdiesz na wolność«. Szkudelski bił mnie kablem po wewnętrznych stronach, począwszy od łokcia aż po czubki palców. Rabiega bił mnie silnie ręką po głowie, przesłuchiwał mnie jedenaście–dwanaście razy, przeciętnie co drugie przesłuchanie mnie bił.

Później w styczniu byłem przesłuchiwany przez prokuratora. Rabiega zachowywał się wtedy spokojnie. W czasie pobytu w areszcie PUBP w Wieluniu przebywałem w celi z nieznanymi mi osobami. Pod koniec pobytu w areszcie podpisywałem jakieś protokoły, byłem zapoznawany z aktami. Czynności te przeprowadzał Rabiega. W dniu 14 stycznia 1949 r. stanąłem przed Wojskowym Sądem Rejonowym w Łodzi – z Janem Dudkiem, Józefem Pichalkiem, Stanisławem Budą i Józefem Łuszczkiem. Oskarżono nas o udział w nielegalnej organizacji. Mnie skazano na karę piętnastu lat więzienia, którą w wyniku rewizji zmieniono na dziesięć lat³⁶.

W toku prowadzonego postępowania w sprawie podejrzanego Tadeusza Rabiega nie zdołano przesłuchać nieżyjących już od lat dziewięćdziesiątych byłych funkcjonariuszy PUBP w Wieluniu: Józefa Szkudelskiego, Jana Króla, Józefa Bernaciaka i Stanisława Zawiei. Wykazano jedynie w aktach, że znęcali się nad współpracownikami KWP „Murata”, m.in. Franciszkiem Olejem i Julianem Płuską³⁷. Na podstawie wszystkich zeznań zebranych od kilkunastu poszkodowanych 28 lutego 2001 r. Tadeuszowi Rabiedze postawiono zarzuty. Były funkcjonariusz UB został oskarżony z art. 246 i 248 par. 2 d. kk o popełnienie zbrodni komunistycznej, stanowiącej zbrodnię przeciwko ludzkości, a polegającej na przekroczeniu uprawnień przez funkcjonariuszy WUBP oraz urzędników władz.

W postanowieniu napisano, że „Tadeusz Rabiega – będąc funkcjonariuszem PUBP w Wieluniu, działając wspólnie z innymi funkcjonariuszami, znęcał się fizycznie i moralnie nad aresztowanymi” w październiku 1949 r. w Wieluniu Bronisławem Gałkiem i Janem Jarochoą, od 3 stycznia do 31 marca 1947 r. nad Stefanem Kaczmarkiem, od 17 sierpnia do 24 grudnia 1949 r. nad Franciszkiem Gąsiorkiem, od 1 marca do 14 czerwca 1948 r. nad Antonim Teodorczykiem, od 10 września do 12 grudnia 1947 r. nad Józefem Musiałem, od 11 listopada 1948 do 13 stycznia 1949 r. nad Stanisławą Przybyłą – w ten sposób, że „w czasie przesłuchań bił pokrzywdzonych pięściami, gumową pałką i metalowym prętem po całym ciele, w tym również po głowie, a także zalewał nosy wodą”³⁸.

³⁶ OKŚzPNP w Łodzi, S 16/00/Zk, Akta śledztwa przeciwko Tadeuszowi Rabiedze, t. 1, Protokół przesłuchania świadka Stanisława Przybyły przez prok. Annę Galkiewicz, 18 II 1998 r., k. 164–156.

³⁷ Zatrzymani zostali 7 III 1949 r., zarzucono im współpracę z „bandą” KWP poprzez udzielanie kwater i pożywienia. Śledztwo wszczęto 11 III 1949 r. Wyrokiem WSR na sesji wyjazdowej w Wieluniu 13 IV 1949 r. skazano Franciszka Oleja na 6 lat, a Juliana Płuskę na 7 lat więzienia (*ibidem*, k. 165; AIPN Łd, 6/361, WSR w Łodzi, Sr. 240/49, Akta sprawy Franciszka Oleja i innych).

³⁸ OKŚzPNP w Łodzi, S 16/00/Zk, Akta śledztwa w sprawie przeciwko Tadeuszowi Rabiedze, t. 2, Postanowienie o przedstawieniu zarzutów, 28 II 2001 r., k. 290–292.

Tadeusz Rabięga nie przyznał się do popełnienia zarzucanych mu czynów. Podczas jednej z rozpraw w Sądzie Rejonowym w Wieluniu zaprzeczył stawianym przez prokuratora zarzutom i starał się przekonać skład orzekający, że nigdy żadnych świadków ani podejrzanych osobiście nie przesłuchiwał z użyciem przemocy. Rozwijając ten wątek, stwierdził, „czy robili to inni funkcjonariusze, tego nie wiem, osobiście takich przesłuchań nie widziałem. Do roku 1949 wielokrotnie przesłuchiwałem podejrzanych, uważam, że przesłuchania w naszej komórce były prowadzone w sposób prawidłowy. Nadzór nad postępowaniami prowadziła prokuratura wojskowa w Łodzi. W naszej komórce przypominam sobie tylko jeden wypadek, aby referent śledczy Antoni Merta pobił osobę przesłuchiwaną. Natomiast wiem o przypadkach bicia i znęcania się nad zatrzymanymi, które miały miejsce w szczególności w Referacie III. Mój pokój znajdował się nad pokojami tegoż referatu. Słyszałem dochodzące stamtąd jęki i płacze. We wspomnianym referacie pracowali: Stanisław Zgondek, Jan Król, Józef Szkudelski, Edward Chrzanowski, Józef Kempński”³⁹.

Przed Sądem Rejonowym w Wieluniu w sprawie oskarżonego Tadeusza Rabięgi odbyły się trzy rozprawy: 4 marca, 3 kwietnia oraz 22 lipca 2002 r. Wyrok skazujący zapadł 24 lipca 2002 r.⁴⁰ Sąd uznał Rabięgę za winnego dokonania czynów o charakterze przestępczym i skazał go na dwa lata pobawienia wolności. Pomimo złożonej przez obrońcę oskarżonego apelacji sąd utrzymał w mocy orzeczenie sądu I instancji. Tadeusz Rabięga odbył karę więzienia w Areszcie Śledczym w Łodzi⁴¹.

W 2013 r. zakończono ostatnie śledztwo prowadzone przez OKŚZpNP w Łodzi przeciwko byłym funkcjonariuszom PUBP w Wieluniu, którzy znęcali się fizycznie i psychicznie nad aresztowanymi. W toku dochodzenia prokurator postanowił wyłączyć do odrębnego postępowania materiały, które obejmowały zbrodnie popełnione na szkodę kilkudziesięciu osób: od 7 do 23 marca 1949 r. – Juliana Płuski i Franciszka Oleja, na przełomie grudnia 1948 i stycznia 1949 r. – Stanisława Matławskiego, od kwietnia 1948 do maja 1949 r. – Jana Krzywańskiego, Tadeusza Szymańskiego, Stanisławy Szymańskiej i Stefana Galińskiego, od listopada 1948 do 1949 r. – Ireneusza Zarębskiego, Romana Jagielskiego, Józefa Świtonia, Feliksa Radlińskiego, Piotra Strycharka, Michała Polewiaka i Tadeusza Galińskiego, 7–27 lipca 1949 r. – Kazimierza Pagacza i Tadeusza Dury, 16 września – 19 listopada 1949 r. – Józefa Jastrzębskiego.

W zebranych materiale dowodowym udało się także ustalić przyczynę śmierci partyzanta KWP „Murata” – Stefana Krzemianowskiego (podczas oblavy KBW, będąc rannym, popełnił samobójstwo 13 marca 1949 r.) oraz fakt stosowania represji wobec

³⁹ Archiwum Sądu Rejonowego w Wieluniu, II K 766/01, Akta w sprawie karnej Tadeusza Rabięgi, t. 4, Protokół rozprawy głównej Sądu Rejonowego w Wieluniu, 4 III 2002 r., k. 612–614.

⁴⁰ *Ibidem*, k. 694–696.

⁴¹ Archiwum Sądu Rejonowego w Wieluniu, II K 766/01, t. 5, Akta w sprawie karnej Tadeusza Rabięgi, Zawiadomienie o skazaniu Tadeusza Rabięgi, k. 4; *ibidem*, t. 3, Uzasadnienie wyroku, k. 578–590.

oskarżonych przed WSR w Łodzi w sprawach o sygnaturach Sr. 240/49, Sr. 238/49, Sr. 246/49, Sr. 248/49, Sr. 773/49. Wobec śmierci funkcjonariuszy PUBP w Wieluniu, niewykrycia sprawców oraz braku dostatecznych dowodów, że popełniono przestępstwo z art. 246 i 248 par. 2 d. kk, wymienione powyżej postępowania ostatecznie umorzono 30 grudnia 2013 r.⁴²

---

⁴² OKŚZpNP w Łodzi, S 65/10/Zk, Akta główne prokuratora w sprawie zbrodni komunistycznej dokonanej przez funkcjonariuszy PUBP w Wieluniu w 1949 r. poprzez stosowanie represji i znęcanie się w celu uzyskania wyjaśnień określonej treści nad Ludwikiem Mistygaczem i innymi.

Aneks 1

Wykaz wybranych śledztw, w których aresztowanych przesłuchiwali funkcjonariusze PUBP w Wieluniu

Sr. 255/46, Sprawa przeciwko Józefowi Bąkowi, ur. 24 marca 1924 r., zam. Galewice, pow. Wieluń, na rozprawie odwołał zeznania jako wymuszone biciem. Przesłuchania prowadzili Bronisław Zgondek i Tadeusz Rabiega⁴³.

Sr. 628/46, Sprawa przeciwko Bronisławowi Perlakowi, ur. 26 września 1922 r. w Wójcinie, skazany na karę śmierci, wyrok wykonano 11 grudnia 1946 r.; Tadeuszowi Olejnikowi, ur. 3 kwietnia 1926 r. w Wójcinie, skazany na karę śmierci, wyrok wykonano 11 grudnia 1946 r.; Franciszkowi Pankowi, ur. 29 września 1922 r. w Łubnicach; Franciszkowi Fajferowi, ur. 14 kwietnia 1917 r. w Dzieztkowicach. Przesłuchania prowadzili milicjanci z Kępna oraz PUBP w Wieluniu: Edward Chrzanowski, Jerzy Janecki, Antoni Mistygacz i Tadeusz Rabiega⁴⁴.

Sr. 504/47, Sprawa przeciwko Stefanowi Kaczmarkowi, ur. 8 lipca 1925 r. w Okalewie, Przesłuchania prowadzili Henryk Olszewski z KW MO w Łodzi oraz Antoni Merta z PUBP w Wieluniu. Podczas rozprawy głównej przed WSR w Łodzi 13 sierpnia 1947 r. podsądny wyjął, iż biciem wymuszono na nim zeznania i podpisy pod protokołami. W śledztwie odbito mu nerkę⁴⁵.

Sr. 89/47, Sprawa przeciwko Mirosławowi Skibie, ur. 1 kwietnia 1928 r. w Bolesławcu; Waławowi Wykrocie, ur. 25 września 1924 r. w Piaskach, gm. Bolesławiec; Ignacemu Urbankowi, ur. 31 lipca 1927 r. w Zdżarach, gm. Bolesławiec. Przesłuchania prowadzili: Mikołaj Zaręba, Jerzy Janecki, Tadeusz Rabiega. Na rozprawie Ignacy Urbanek podał, że był bity i „zeznał pod dyktando” funkcjonariuszy⁴⁶.

Sr. 906/47, Sprawa przeciwko Feliksowi Mielczarkowi, ur. 27 lutego 1927 r. w Ożegowie, pow. Wieluń; Józefowi Wanatowi, ur. 17 marca 1917 r. w Ożegowie; Micha-

⁴³ AIPN Łd, 6/11, WSR w Łodzi, Akta sprawy Józefa Bąka; AIPN Łd, pf 12/1983, Akta śledztwa przeciwko Józefowi Bąkowi, podejrzanemu o przynależność do nielegalnego oddziału zbrojnego.

⁴⁴ AIPN Łd, 6/39, WSR w Łodzi, Sr. 628/46, Akta sprawy Tadeusza Olejnika i innych; AIPN Łd, pf 12-2235, Akta śledztwa przeciwko Bronisławowi Perlakowi i innym, podejrzanym o przynależność do KWP.

⁴⁵ AIPN Łd, 6/104, WSR w Łodzi, Sr. 504/47, Akta sprawy Stefana Kaczmarka; AIPN Łd, pf 12/2186, Akta śledztwa przeciwko Stefanowi Kaczmarkowi, podejrzanemu o przynależność do KWP.

⁴⁶ AIPN Łd, 6/56, WSR w Łodzi, Sr. 89/47, Akta sprawy Ignacego Urbanka i innych; AIPN Łd, pf 12/2269, Akta śledztwa przeciwko Mirosławowi Skibie i Waławowi Wykrotowi.

łowi Ścigale, ur. 9 października 1922 r. w Makowszczyźnie. Przesłuchania prowadził Tadeusz Rabiega⁴⁷.

Sr. 907/47, Sprawa przeciwko Józefowi Musiałowi, ur. 26 sierpnia 1928 r. w Hucie, gm. Lututów. Przesłuchania prowadził Tadeusz Rabiega. Na rozprawie podsądny odwołał swe zeznania i podał, że był bity przez funkcjonariuszy UB⁴⁸.

Sr. 68/48, Sprawa przeciwko Stefanowi Błaszczykowi, ur. 17 września 1927 r. w Raduczycach. Przesłuchania prowadzili Józef Szkudelski i Józef Bernaciak⁴⁹.

Sr. 541/48, Sprawa przeciwko Kazimierzowi Wencłowi, ur. 31 lipca 1926 r. w Starogardzie. Przesłuchania prowadzili Józef Bernaciak i Tadeusz Rabiega⁵⁰.

Sr. 760/48, Sprawa przeciwko Józefowi Szlachcie, ur. 15 kwietnia 1915 r.; Mariannie Matusiak, Bronisławowi Matusiakowi, Stanisławowi Pasiowi. Przesłuchania prowadzili: Wincenty Pęciak, Stanisław Zawieja, Tadeusz Rabiega. Na rozprawie sądowej oskarżeni podali m.in., iż byli bici przez funkcjonariuszy UB⁵¹.

Sr. 31/48, Sprawa przeciwko Wojciechowi Kościarzowi, ur. 17 kwietnia 1909 r. w Kraszkowicach; Antoniemu Kościarzowi, ur. 8 kwietnia 1924 r. w Kraszkowicach; Bolesławowi Urbaniakowi, ur. 8 września 1920 r. w Kraszkowicach; Zofii Olejnik, ur. 12 maja 1923 r. w Kraszkowicach; Stanisławowi Sobczykowi, ur. 19 marca 1908 r. w Borkach, gm. Radoszewice; Leonowi Graczykowi, ur. 12 lutego 1910 r. w Radoszewicach; Janowi Furmańczykowi, ur. 24 czerwca 1907 r. w Zmyślonej, gm. Radoszewice. Przesłuchania prowadzili: Stefan Sokołowski, Tadeusz Rabiega, Józef Kempniński, Bronisław Mamiński i Marian Stasiński. W toku śledztwa Zofię Olejnik przesłuchiwał Tadeusz Rabiega. Na rozprawie Zofia Olejnik, Wojciech Kościarz, Antoni Kościarz i Bolesław Urbaniak podali, że byli bici w czasie śledztwa⁵².

Sr. 53/48, Sprawa przeciwko Ludwikowi Mistygaczowi, ur. 25 sierpnia 1897 r. w Sieńcu, gm. Starzenice. Przesłuchania prowadzili: Józef Szkudelski, Józef Kazimierski,

---

⁴⁷ AIPN Łd, 6/133, WSR w Łodzi, Sr. 906/47, Akta sprawy Feliksa Mielczarka i innych; AIPN Łd, PF12/2188, Akta śledztwa przeciwko Feliksowi Mielczarkowi i Józefowi Wanatowi.

⁴⁸ AIPN Łd, 6/134, WSR w Łodzi, Sr. 907/47, Akta sprawy Józefa Musiała; AIPN Łd, pf 12/2180, Akta śledztwa przeciwko Józefowi Musiałowi, podejrzanemu o przynależność do KWP.

⁴⁹ AIPN Łd, 6/146, WSR w Łodzi, Sr. 68/48, Akta sprawy Stefana Błaszczyka.

⁵⁰ AIPN Łd, 6/171, WSR w Łodzi, Sr. 541/48, Akta sprawy Kazimierza Wencła.

⁵¹ AIPN Łd, 137/1760, WSR w Łodzi, Sr. 760/48, Akta sprawy Józefa Szlachcica.

⁵² AIPN Łd, 6/145, WSR w Łodzi, Sr. 31/48, Akta sprawy Zofii Jeż-Olejnik i innych; AIPN Łd, pf 12/2038, Akta śledztwa przeciwko Franciszkowi Durze i innym, podejrzanym o przynależność do KWP.

Tadeusz Rabięga, Franciszek Stefaniak. Na rozprawie świadkowie Józef Olejnik, Henryka Olejnik i Jadwiga Nawrocka podali, iż zeznania złożyli pod przymusem, gdyż byli bici. Pozostali świadkowie to: Antoni Szmit z Sieńca, przesłuchiwany przez Tadeusza Rabięgę i Józefa Szkudelskiego; Jan Podejma z Kraszkowic, przesłuchiwany przez Franciszka Stefaniaka i Tadeusza Rabięgę; Józef i Henryka Olejnikowie z Sieńca, przesłuchiwani przez Józefa Szkudelskiego; Jadwiga Nawrocka z Sieńca, przesłuchiwana przez Józefa Kazimierskiego i Tadeusza Rabięgę.

Sr. 5/49, Sprawa przeciwko Janowi Dudkowi, Stanisławowi Przybyłe, Józefowi Pichlakowi, Stanisławowi Budzie i Józefowi Łuszczkowi. Przesłuchania prowadzili Józef Bernaciak i Tadeusz Rabięga⁵³.

Sr. 171/49, Sprawa przeciwko Józefowi Duce, Józefowi Dębskiemu, Janowi Kałuży, Janowi Wójciakowi, Bronisławowi Kuleszy. Przesłuchania prowadzili: Józef Bernaciak, Józef Kempniński oraz Władysław Staromłyński i Jan Trala – oficerowie śledczy WUBP w Łodzi⁵⁴.

Sr. 238/49, Sprawa przeciwko Janowi Gale z Dobrosławia, gm. Lututów. Przesłuchania prowadził Tadeusz Rabięga. Gała zmarł w więzieniu w Sieradzu 18 sierpnia 1949 r. Świadek Józef Kurp stwierdził, że był on w śledztwie bity i stawiany w karcerze wodnym. W czasie transportu do Sieradza trząsł się i miał gorączkę⁵⁵.

Sr. 339/49, Sprawa przeciwko Władysławowi Szyszce, ur. 15 sierpnia 1901 w Kamionie, gm. Roszyce, pow. Sieradz; Antoniemu Teodorczykowi, ur. 9 czerwca 1915 r. w Lututowie. Przesłuchania prowadzili: Tadeusz Rabięga, Jan Wojtal, Józef Bernaciak. Na rozprawie głównej przeprowadzonej 16 czerwca 1948 r. obaj oskarżeni odwołali swe wyjaśnienia złożone w śledztwie i podali, że byli bici w okrutny sposób. Oskarżony Teodorczyk wyjaśnił również, iż protokół napisał przesłuchujący go funkcjonariusz⁵⁶.

Sr. 773/49, Sprawa przeciwko Franciszkowi Gąsiorkowi, ur. 17 marca 1920 r. w Rudlicach. Przesłuchania prowadzili Józef Szkudelski i Tadeusz Rabięga⁵⁷.

---

⁵³ AIPN Łd, 6/190, WSR w Łodzi, Sr. 5/49, Akta sprawy Józefa Pichlaka i innych; AIPN Łd, pf 12/2007, Akta śledztwa przeciwko Janowi Dudkowi i innym, podejrzanym o przynależność do KWP.

⁵⁴ AIPN Łd, 6/311, WSR w Łodzi, Sr. 171/49, Akta sprawy Bronisława Kuleszy.

⁵⁵ AIPN Łd, 6/359, WSR w Łodzi, Sr. 238/49, Akta sprawy Jana Gały.

⁵⁶ AIPN Łd, 6/443, WSR w Łodzi, Sr. 339/49, Akta sprawy Władysława Szyszki i innych; AIPN Łd, pf 12/2296, Akta śledztwa przeciwko Władysławowi Szyszce i Antoniemu Teodorczykowi.

⁵⁷ AIPN Łd, 6/802, WSR w Łodzi, Sr. 773/49, Akta sprawy Franciszka Gąsiorka.

Sr. 388/49, Sprawa przeciwko Tadeuszowi Szymańskiemu i Janowi Krzywańskiemu, skazanym na karę śmierci 21 czerwca 1949 r., wyrok wykonano 13 września 1949 r. w Wieluniu. Przesłuchania prowadzili: Józef Bernaciak, Wincenty Pęciak, Tadeusz Rabiega – w obecności prok. Jana Dyhdalewicza oraz Edwarda Kolasy z Wydziału Śledczego WUBP w Łodzi⁵⁸.

Sr. 154/50, Sprawa przeciwko Kazimierzowi Szczepańskiemu, Czesławowi Góreckiemu, Stanisławowi Marczakowi, Zenonowi Grzegórskiemu, Michałowi Wojtczakowi i Józefowi Colińskiemu, skazanym na śmierć, wyrok wykonano 22 maja 1950 r. w Łodzi. Przesłuchania prowadzili: Józef Bernaciak oraz Czesław Antczak, Juliusz Szymachniak, Leonard Zdziechowski, Edward Kolasa z Wydziału Śledczego WUBP w Łodzi⁵⁹.

---

⁵⁸ AIPN, 6/485, WSR w Łodzi, Sr. 388/49, Akta sprawy Jana Krzywańskiego i innych; K. Jasiak, *Działalność partyzancka...*, s. 365, 369.

⁵⁹ AIPN Łd, 6/942, WSR w Łodzi, Sr. 154/50, Akta sprawy Kazimierza Szczepańskiego i innych; AIPN Łd, pf 12/521, WUSW w Łodzi, Akta śledztwa przeciwko Kazimierzowi Szczepańskiemu, s. Jana, ur. 20 X 1924 r., i Zenonowi Grzegórskiemu, s. Kazimierza, ur. 21 I 1925 r.; K. Jasiak, *Działalność partyzancka...*, s. 364–365; *idem*, *Szczepański Kazimierz (1924–1950)*, ps. „Rydwan”, „Wicher” [w:] *Wieluński słownik biograficzny*, red. Z. Szczerbik, Z. Włodarczyk, Wieluń 2014, s. 122–123.

Aneks 2

Biogramy funkcjonariuszy PUBP w Wieluniu opisanych w niniejszym opracowaniu

Jan Pik, ur. 4 I 1901 r. w Białymstoku, s. Jana i Aleksandry z d. Kordyńska, narodowość białoruska, wyznanie prawosławne, wykształcenie podstawowe, z zawodu robotnik (kanalizator), od 1917 do 1939 r. pracował w PKP w Białymstoku, w latach 1926–1932 robotnik budowlany i kanalizacyjny, od 1939 do 1941 r. prezes Związku Budowlanego w Białymstoku, do 1943 r. zatrudniony w ochronie firmy Szwerend. Żonaty z Marią z d. Mickiewicz. Miał brata Jerzego (żołnierza 2. Korpusu PSZ) oraz dwie siostry: Eugenię Madejską (ur. 1907) i Aleksandrę Omelioniuk (ur. 1912).

Przynależność polityczna: KPP (1933–1937), od 1945 r. PPR

Przebieg pracy zawodowej: Rozkazem z 2 XI 1944 r. mianowany sekretarzem MUBP w Białymstoku, od 14 XII 1944 r. st. wywiadowca Sekcji II. 15 I 1945 r. mianowany kierownikiem grupy operacyjnej PUBP w Wieluniu, p.o. szef urzędu. 4 VI 1945 r. przeniesiony dyscyplinarnie za pijaństwo na służbie do dyspozycji WUBP w Białymstoku. W charakterystyce odnotowano: „pracę fachową prowadził chaotycznie, samodzielność w pracy słaba, mała orientacja i zdolności decyzyjne, słabo zdyscyplinowany. Jego służba na stanowisku kierowniczym była mało efektywna z powodu braku respektu u podwładnych i pewnych skłonności do alkoholizmu. Bardzo chytry i przebiegły. W obcowaniu ze społeczeństwem posiadał za mało oglądy i ułożenia społecznego. Politycznie był dobrze uświadomiony i pewny”. Od 15 VII 1945 r. p.o. kierownik PUBP w Sokółce. 21 I 1946 r. został ranny w walce z podziemiem niepodległościowym. 26 IV 1946 r. za zasługi w walce z przeciwnikami władzy komunistycznej przeniesiony na stanowisko p.o. naczelnika Wydziału Gospodarczego WUBP w Białymstoku. 26 XI 1946 r. ukarany siedmiodniowym aresztem domowym za nadużywanie alkoholu na służbie. Od 14 V 1947 r. naczelnik Wydziału Gospodarczego WUBP w Białymstoku, potem zastępca naczelnika. 12 IV 1949 r. zatrzymany wraz z podległym mu funkcjonariuszem Włodzimierzem Gawrylukiem przez WUBP w Białymstoku za nadużycia gospodarcze. 1 V 1949 r. zwolniony dyscyplinarnie i przekazany do dyspozycji Departamentu Kadr MON. Na rozkaz gen. dyw. Stanisława Radkiewicza zwolniony rozkazem z 15 VI 1949 r., a następnie przeniesiony do rezerwy. W wyniku dochodzenia oskarżony o popełnienie przestępstw z art. 143 par. 1, art. 149, art. 140 par. 1, dwukrotnie z art. 178 i dziewięciokrotnie z art. 175 par. 1 kkWP. Zarzucono

mu, że w okresie od 23 XII 1946 do 25 II 1947 r. dopuścił się niedbalstwa w obowiązkach służbowych, „nie księgował 47 ton węgla i koks wypożyczonego z więzienia z Białymstoku dla WUBP i nie wycofał w terminie kwitów pozostawionych na wypożyczony węgiel”; nielegalnie przydzielał do pracy na rzecz WUBP więźniów, za co pobierał dodatkowe pieniądze; „wystawiał fikcyjne rachunki za niewykonaną pracę, pobrał w sumie 40 tys. zł”; „dokonał dwukrotnie zaboru mienia ruchomego z Centralnych Magazynów stanowiących własność WUBP w Białymstoku”. 7 VI 1950 r. skazany przez WSR w Białymstoku na karę łączną sześciu lat pozbawienia wolności i zdegradowany do stopnia kaprała. 21 VII 1954 r. warunkowo zwolniony z więzienia. Członek ZBoWiD. Zmarł w 1966 r.

Awanse: 22 VII 1947 r. – podporucznik, 1950 r. – zdegradowany do stopnia kaprała

Odznaczenia PRL: Medal Zwycięstwa i Wolności (1945), Srebrny Krzyż Zasługi – za walkę z podziemiem antykomunistycznym (1946)⁶⁰

Mikołaj Kondrusik *vel* **Kondrasiuk**, ur. 22 IV 1910 r. w Gródku, woj. białostockie, s. Dziemiana i Marii (w ankiecie osobowej WUBP w Łodzi podawał rozbieżne dane personalne: ur. 1 IV 1913 r. lub 20 IV 1913 r., s. Juliana i Antoniny z d. Romanowicz), pochodzenie chłopskie, wyznanie prawosławne, wykształcenie niepełne podstawowe, z zawodu rolnik, murarz, elektromonter, w latach 1929–1939 pracował w rodzinnym gospodarstwie rolnym, do 1941 r. w 10. kombinacie w Gródku jako murarz, potem do 1944 r. robotnik kolejowy. Żonaty z Lisą Cywaniuk, miał synów Mikołaja i Aleksandra oraz córkę Mariannę. Brat Aleksander – żołnierz Armii Czerwonej.

Przynależność polityczna: od 1928 r. sympatyk KPP, od 1932 r. członek Komсомоłu, po 1945 r. w PPR

Przebieg pracy zawodowej: 28 X 1944 r. podjął współpracę w charakterze wywiadowcy Sekcji II PUBP w Białymstoku. Rozkazem z 30 XI 1944 r. oddelegowany do grupy operacyjnej PUBP w Wieluniu, przydzielony do WUBP w Łodzi w charakterze magazyniera Sekcji Gospodarczej. W połowie stycznia 1945 r. wysłany do Wielunia w celu utworzenia PUBP, wywiadowca, pomocnik kierownika GO, zatwierdzony rozkazem nr 23 z 30 XI 1944 r. 13 VIII 1945 r. przeniesiony na stanowisko magazy-

⁶⁰ AIPN, 1847/96, MON w Warszawie, Teczka akt personalnych ppor. Jana Pika; AIPN Bi, 98/1082, WUSW w Białymstoku, Akta personalne funkcjonariusza SB Jana Pika; AIPN Bi, 212/3475, Wojskowy Sąd Rejonowy w Białymstoku, Sr. 571/50, Akta w sprawie karnej przeciwko ppor. Janowi Pikowi i Włodzimierzowi Gawrylukowi.

niера MUBP w Białymstoku. Od 29 VIII 1945 r. w dyspozycji kierownika Wydziału Personalnego WUBP w Białymstoku, od 8 I 1946 r. w dyspozycji kierownika urzędu. 17 I 1946 r. zwolniony ze służby na własną prośbę z powodu wyjazdu do ZSRS. Członek ZBoWiD i ORMÓ. W latach siedemdziesiątych mieszkał w Gródku⁶¹.

Feliks Świącicki, ur. 4 (11) VI 1916 r. w Stanisławówce, woj. żytomierskie, s. Antoniego i Heleny, narodowość polska, pochodzenie robotnicze, wykształcenie podstawowe, z zawodu rolnik, brukarz. W 1937 r. powołany do Armii Czerwonej, po trzech miesiącach zdemobilizowany z powodu choroby. Od 1938 r. delegowany przez Komsomół do kopalni w Donbasie, pracował w kołchozie w Stanisławówce. Od 1941 r. w partyzantce radzieckiej obwodu tarnopolskiego im. Nikity Chruszczowa (dowódca Iwan Szytow). W 1943 r. w Armii Czerwonej na froncie wschodnim w pułku gwardyjskim Iwana Koniewa jako szeregowiec. W 1944 r. ranny, wzięty do niewoli niemieckiej pod Stanisławowem, po dwóch miesiącach zbiegł.

Przebieg pracy zawodowej: Po zajęciu Białegostoku włączony do 1. Armii Wojska Polskiego, przeniesiony do MO, a następnie 28 X 1944 r. do WUBP w Białymstoku jako funkcjonariusz ochrony. 15 I 1945 r. przeniesiony do WUBP w Łodzi, przydzielony do PUBP w Wieluniu jako wywiadowca, od 2 V 1945 r. komendant warty, od 28 IX 1945 r. referent Sekcji III (ds. walki z bandytyzmem) PUBP w Wieluniu. Oskarżony o postrzelenie milicjantów, m.in. Józefa Małychy, i skazany przez WSR w Łodzi 10 IV 1946 r. na dwa lata więzienia. 22 V 1946 r. zwolniony z PUBP w Wieluniu. Po kilku miesiącach zwolniony z aresztu. Ponownie przyjęty 15 IX 1946 r. do WUBP w Olsztynie, od 30 XII 1946 r. referent Sekcji I Wydziału III WUBP w Olsztynie, od 30 I 1947 r. wywiadowca Wydziału „A”. 31 VIII 1948 r. zwolniony ze służby na własne żądanie. Pracował w Ożarowie k. Warszawy w Fabryce Kabli jako komendant straży zakładowej oraz kierownik SPP ds. politycznych. W latach siedemdziesiątych członek ZBoWiD⁶².

⁶¹ AIPN Bi, 98/781, WUSW w Białymstoku, Akta personalne funkcjonariusza SB Mikołaja Kondrusika; AIPN Łd, 099/192, WUSW w Łodzi, Akta personalne funkcjonariusza SB Mikołaja Kondrusika; AIPN Bi, 047/2393, WUSW w Białymstoku, Akta osobowe członka ORMÓ Mikołaja Kondrusika, t. 19; AIPN Bi, 103/1, WUSW w Białymstoku, Kartoteka funkcjonariuszy, Karta ewidencyjna współpracownika MBP Mikołaja Kondrusika, k. 885.

⁶² AIPN Bi, 052/684, WUSW w Olsztynie, Akta personalne funkcjonariusza SB Feliksa Świącickiego/Świencickiego; AIPN, 642/58706, RUSW w Pruszkowie, Akta paszportowe o sygn. EAPU Feliksa Świącickiego, s. Antoniego; AIPN Bi, 153/1, WUSW w Olsztynie, Kartoteka osobowa funkcjonariuszy (i pracowników cywilnych) KW MO/WUSW w Olsztynie i WSO

Józef Gąsior, ur. 24 VIII 1909 r. w Kruszynie, pow. Noworadomsk (Radomsko), woj. łódzkie, s. Konstantego i Marii z d. Kubicka, pochodzenie robotnicze, wykształcenie zawodowe, z zawodu robotnik, handlowiec, w latach 1932–1935 kierownik filii spółdzielni w Wieluniu, potem furman w cukrowni Wieluń (1935–1945)

Przynależność polityczna: sekretarz powiatowy TUR PPS w Wieluniu (1934–1939), w okresie okupacji niemieckiej sympatyk PPS-WRN, od 1942 r. w Armii Krajowej (łącznik Tadeusza Pagacza „Polaka”), od marca 1945 r. sekretarz PPS w Wieluniu, do 15 XII 1948 r. pierwszy sekretarz PK PPS w Łęczycy, w latach 1950–1951 pierwszy sekretarz KP PZPR w Rawie Mazowieckiej, zdjęty dyscyplinarnie ze stanowiska za przekonania polityczne

Przebieg pracy zawodowej: 15 I – 15 VI 1945 r. organizator i zastępca komendanta MO w Wieluniu (do 23 III 1945). Rozkazem nr 7 KW MO w Łodzi przeniesiony na stanowisko st. referenta Referatu Śledczego KP MO w Wieluniu. 15 VI 1945 r. rozkazem personalnym nr 15 zwolniony z MO i przyjęty do PUBP w Wieluniu na stanowisko zastępcy kierownika urzędu. W czerwcu 1946 r. na rozkaz por. Mariana Dębskiego odwiózł do Okalewa zwolnionego z aresztu PUBP sierż. Jana Małolepszego „Murata”, którego znał z akowskiej konspiracji. 16 VIII 1946 r. przeniesiony na stanowisko zastępcy szefa PUBP w Łęczycy, awansowany na podporucznika. 17 II 1947 r. przesłuchiwany w WUBP w Łodzi jako podejrzany o współpracę z członkami WRN i podziemia niepodległościowego. Na wniosek szefa WUBP w Łodzi płk. Mieczysława Moczara i wiceministra gen. Romana Romkowskiego 1 XI 1947 r. zwolniony ze służby jako „niepewny politycznie i nienadający się do pracy”. Skierowany do dyspozycji Departamentu Personalnego MON. Do 25 II 1954 r. dyrektor w PGR w Lesznie w pow. łęczyckim. W 1953 r. rozpracowywany przez TW „Gajewskiego” i „Działacza” w sprawie sabotażu gospodarczego, jakiego miał się dopuścić, pełniąc funkcję dyrektora PGR. Wydział X WUBP w Łodzi prowadził również sprawę dotyczącą jego kontaktów z AK i WRN, m.in. z pracownicą poczty w Wieluniu Janiną Lewińską (współpracowniczką KWP, aresztowaną i skazaną przez WSR w Łodzi) oraz Edmundem Naderem – funkcjonariuszem UB (b. członkiem PPS-WRN, KWP,

---

w Szczytnie, Karta ewidencyjna, k. 903; AIPN Łd, 0081/1, WUSW w Łodzi, Kartoteka ogólnoinformacyjna WUSW w Łodzi, Piotrkowie Trybunalskim, Sieradzu i Skierniewicach, Kartoteka ogólnoinformacyjna, k. 471; AIPN Łd, pf 12/3832, WUSW w Łodzi, Odpis wyroku WSR w Łodzi dot. Feliksa Święcickiego/Świencickiego; AIPN Łd, 137/32, WSR w Łodzi, Akta w sprawie karnej przeciwko: Święcicki/Świencicki Feliks; AIPN Łd, 615/1, WUSW w Łodzi, Kartoteka funkcjonariuszy WUSW w Łodzi, Piotrkowie Trybunalskim, Sieradzu, Skierniewicach i Kaliszu, Karta ewidencyjna, k. 252.

aresztowanym i skazanym przez WSR w Łodzi). W latach siedemdziesiątych członek Powiatowego Związku Kolek Rolniczych w Kutnie.

Awanse: 3 V 1945 r. – st. sierżant MO, 1947 r. – podporucznik⁶³

Tadeusz Rabiega, ur. 7 I 1925 r. w Grossfurze, pow. Thüringen (Niemcy), s. Józefa (kolejarza, robotnika) i Adeli z d. Krawczyk, wykształcenie podstawowe, z zawodu robotnik (w 1961 r. ukończył szkołę średnią dla pracujących), zam. w Gaszynie, k. Wielunia, od 1952 r. w Pabianicach, od 1953 r. w Tomaszowie Mazowieckim

Przynależność polityczna: od maja 1945 r. członek PPR, od 1948 r. w PZPR

Przebieg pracy zawodowej: Od 27 II 1945 r. wartownik PUBP w Wieluniu, od 21 III 1945 r. słuchacz 2. specjalnego kursu w WUBP w Łodzi, 31 III 1945 r. mianowany mł. oficerem śledczym wieluńskiego PUBP, od 1 VII 1945 r. referent Sekcji III (ds. walki z bandytyzmem), od 15 I 1946 r. oficer śledczy, od 2 V 1946 r. referent Referatu Śledczego, od 20 XII 1946 r. ponownie oficer śledczy. 30 VII 1946 r. za niewykonanie rozkazu ukarany czterdziestoosmiodzinnym aresztem domowym. Od 20 X 1947 r. st. oficer śledczy. Prowadził czynności operacyjno-dochodzeniowo-śledcze w sprawach przeciwko członkom i współpracownikom KWP w latach 1946–1950. Od 15 IX 1951 do 1952 r. słuchacz rocznej szkoły aktywu kierowniczego CW MBP w Legionowie. 1 IX 1952 r. mianowany zastępcą szefa PUBP w Łasku. 30 I 1954 r. awansowany na szefa MUBP w Tomaszowie Mazowieckim. Od 31 III 1955 r. kierownik Delegatury. 7 I 1957 r. objął funkcję zastępcy komendanta ds. SB KM MO w Tomaszowie Mazowieckim. 31 I 1971 r. zwolniony ze służby, przeszedł na rentę, a następnie emeryturę milicyjną. Jako były szef UB/SB w Tomaszowie Mazowieckim pozyskany do współpracy w 1974 r. przez pion III SB KM MO w Tomaszowie Mazowieckim w celu „obsługi” tajnych współpracowników. Kolejną jednostką, która przejęła go do współpracy, był Wydział III KW MO w Piotrkowie Trybunalskim. 18 XII 1975 r. współpracę rozwiązano, ponieważ od dłuższego czasu poważnie chorował i nie wywiązywał się z obowiązków rezydenta. 28 II 2001 r. oskarżony z art. 246 i 248 par. 2 d. kk o popełnienie zbrodni komunistycznej. 24 VII 2002 r. skazany przez Sąd Rejonowy w Wieluniu na dwa lata pobawienia wolności. Karę więzienia odbył w Areszcie Śledczym w Łodzi.

⁶³ AIPN, 0892/124, WUSW w Płocku, Akta personalne funkcjonariusza SB Józefa Gąsiora; APN Łd, 011/3029, WUSW w Łodzi, Materiały dot. Józefa Gąsiora; AIPN Łd, 0081/1, WUSW w Łodzi, Kartoteka ogólnoinformacyjna WUSW w Łodzi, Piotrkowie Trybunalskim, Sieradzu i Skierniewicach, k. 381.

Awanse: 3 I 1947 r. – chorąży, 22 VII 1949 r. – podporucznik, 22 VII 1952 r. – porucznik, 17 VII 1955 r. – kapitan, 29 VI 1961 r. – major MO

Odznaczenia PRL: Złoty i Srebrny Krzyż Zasługi, Brązowy Krzyż Zasługi (1947), Medal X-lecia PRL (1955), X lat w Służbie Narodu, Krzyż Kawalerski OOP (1969)⁶⁴

Józef Szkudelski, ur. 22 VI 1924 r. w Wieluniu-Cukrowni, s. Antoniego i Aleksandry z d. Cieślak, pochodzenie robotnicze, wykształcenie średnie, z zawodu tokarz, w okresie okupacji niemieckiej pracował m.in. jako przymusowy robotnik, od maja 1944 r. mieszkał i pracował jako tokarz w Praszce

Przynależność polityczna: do 1939 r. ZHP, potem PPR i PZPR

Przebieg pracy zawodowej: 20 I 1945 r. przyjęty do KP MO w Wieluniu, 19 III 1945 r. przeniesiony na referenta Referatu I PUBP w Wieluniu, słuchacz 8. specjalnego kursu przy WUBP w Łodzi (od 12 X 1945). 28 VI 1947 r. ukończył dwumiesięczny kurs specjalny WUBP w Łodzi, st. referent PUBP w Wieluniu (od 1 X 1947), kierownik Referatu III (ds. walki z bandytyzmem). Od 1 VI 1949 r. zastępca szefa PUBP w Wieluniu. Za udział w rozpracowaniu i likwidacji struktur KWP „Murata”, m.in. bojówki ppor. Kazimierza Szczepańskiego „Wichra” w Raczynie, pow. wieluński, odznaczony Brązowym Medalem „Zasłużonym na Polu Chwały”. 1 I 1950 r. mianowany zastępcą szefa PUBP w Sieradzu. Zastępca kierownika grupy operacyjnej UB o kryptonimie „Warta” stacjonującej w Złoczewie, która 15 III 1950 r. w obławie zastrzeliła ppor. Antoniego Chowańskiego „Kubę”, jednego z ostatnich żołnierzy podziemia antykomunistycznego KWP w pow. sieradzkim. Od 1 V 1950 r. szef PUBP w Łowiczu. 10 VII 1951 r. przekazany do dyspozycji dyrektora Departamentu Kadr MBP, szef PUBP w Wysokiem Mazowieckim. 24 XI 1952 r. wysłany do rocznej Szkoły Aktywu Kierowniczego MBP. Od 12 VII 1953 r. w dyspozycji szefa WUBP w Białymstoku.

⁶⁴ AIPN, 2911/1, MSW w Warszawie, Kartoteka ogólnoinformacyjna Biura „C” MSW, k. 117; AIPN Łd, 0059/26/D, WUSW w Piotrkowie Trybunalskim, Teczka personalna rezydenta „Józefa” (Tadeusza Rabięgi); AIPN Łd, 0103/343, WUSW w Piotrkowie Trybunalskim, Akta personalne funkcjonariusza SB Tadeusza Rabięgi; AIPN Łd, 421/151, OKŚZpNP w Łodzi, Funkcjonariusz PUBP w Wieluniu Tadeusz Rabięga, podejrzany o czyn z art. 246 i 248 par. 2 kk z 1932 r. w zw. z art. 2a i 2b ustawy z dnia 6 IV 1984 r. o GKBZpNP-IPN, tj. znęcanie się nad więźniem Bronisławem Gałkiem i innymi zatrzymanymi w PUBP w Wieluniu w latach 1948–1949; AIPN Łd, 681/2, t. 1–6, OKŚZpNP w Łodzi, S 16/00/Zk, Akta śledztwa przeciwko Tadeuszowi Rabiędze; Archiwum Sądu Rejonowego w Wieluniu, 766/01, Akta w sprawie karnej Tadeusza Rabięgi.

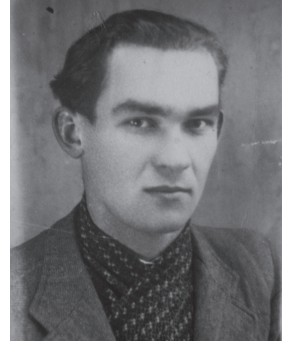
Od 12 VIII 1953 r. naczelnik Wydziału III WUBP w Białymstoku, od 1 IX 1954 r. naczelnik Wydziału IV, od 1 IV 1955 r. zastępca naczelnika Wydziału IV WUdsBP w Białymstoku, od 1 II 1956 r. zastępca naczelnika Wydziału III SB KW MO w Białymstoku, od 1 XI 1956 r. inspektor Inspektoratu Kierownictwa WUdsBP KW MO w Białymstoku, 1 I 1957 r. przekazany do dyspozycji komendanta KW MO, od 1 VI 1957 r. sekretarz operacyjny w kierownictwie jednostek bezpieczeństwa KW MO. Przesłuchiwany jako świadek w sprawie odnalezienia zakopanych na terenie byłego PUBP w Wysokiem Mazowieckim zwłok partyzantów WiN z 6. Brygady Wileńskiej – oddziału „Huzara”: Józefa Brzozowskiego „Hanki” (zabity przez KBW 10 VIII 1952 r.) i Lucjana Niemyjskiego „Krakusa” (popęłnił samobójstwo 22 VIII 1952 r.). Jako były szef tego urzędu ujawnił fakt pogrzebania tam zwłok członków WiN zabitych w czasie akcji zbrojnych (podprokurator Prokuratury Wojewódzkiej w Białymstoku Tadeusz Sabat umorzył śledztwo w tej sprawie). 1 III 1962 r. mianowany kierownikiem Sekcji Ogólnoorganizacyjnej KW MO w Białymstoku. Od 1 XI 1965 r. naczelnik Wydziału Kontroli Ruchu Granicznego KW MO w Białymstoku. W 1967 r. odbył kurs doskonalenia kadr kierowniczych SB MSW. 21 X 1968 r. zwolniony ze służby i przeniesiony na rentę milicyjną. Zamieszkały w Białymstoku. Zmarł 22 IX 1984 r. w tym mieście, pochowany na cmentarzu miejskim przy ul. Władysława Wysockiego.

Awanse: 11 VII 1948 r. – chorąży, 22 VII 1950 r. – podporucznik, 22 VII 1958 r. – major, służbę zakończył w stopniu podpułkownika⁶⁵

---

⁶⁵ AIPN Bi, 98/1904, WUSW w Białymstoku, Akta personalne funkcjonariusza SB Józefa Szukalskiego; AIPN Bi, 3/2, Prokuratura Wojewódzka w Białymstoku 1950–1998, Akta prokuratora w sprawie zabójstwa dwóch osób, których zwłoki w 1951 r. odnaleziono na terenie PUBP w Wysokiem Mazowieckim, tj. o czyn z art. 225 kk, Akta sprawy (S 86/57) dot. zabójstwa dwóch osób, k. 31, 31v; AIPN Bi, 048/105, WUSW w Białymstoku, Wykaz kart ewidencyjnych byłych funkcjonariuszy SB z woj. białostockiego przekazanych do Wydziału „C” KW MO w Białymstoku, 12 III 1970 r.; AIPN Bi, 103/1, WUSW w Białymstoku, Karta ewidencyjna, k. 783; AIPN Bi, 212/4900, WSR w Białymstoku, Akta w sprawie karnej przeciwko Bronisławowi Jabłońskiemu, s. Adolfa/Konstantego, ur. 26 III 1892 r., oskarżonemu o to, że w dniu 26 XII 1951 r. w miejscowości Łapy-Wity, pow. Wysokie Mazowieckie, mając wiarygodną wiadomość o oddziale pod dowództwem „Huzara”, a w szczególności o „Huzarze” i „Krakusie” uzbrojonych w broń palną, nie powiadomił natychmiast o tym władzy powołanej do ścigania przestępstw, tj. o czyn z art. 18 par. 1 w zw. z art. 4 par. 1 i 14 par. 1 Dekretu z dnia 13 VI 1946 r. o przestępstwach szczególnie niebezpiecznych w okresie odbudowy państwa; AIPN Łd, 615/1, Kartoteka funkcjonariuszy WUSW w Łodzi, Piotrkowie Trybunalskim, Sieradzu, Skierniewicach i Kaliszu, Karta ewidencyjna, k. 33; M. Zwolski, *Siedziba PUBP/PUdsBP Wysokie Mazowieckie (1948–1956)* [w:] *Śladami zbrodni*, red. T. Łabuszewski, Warszawa 2012, s. 368; K. Jasiak, *Działalność partyzancka...*, s. 438–439; *idem*, *Podziemie antykomunistyczne na ziemi sieradzkiej w latach 1945–1955. Zarys problematyki*, Sieradz 2016, s. 98–99; K. Krajewski, T. Łabuszewski, *Kazimierz Kamiński „Huzar”, ostatni podlaski komendant 6. Brygady Wileńskiej AK, i jego żołnierze 1939–1952*, Wysokie Mazowieckie 2007.

Józef Kazimierski, ur. 27 VII 1924 r. w Niemierzynie, gm. Skrzywno, pow. wieluński, s. Ludwika i Marianny z d. Pośpiech, z zawodu rolnik, wykształcenie średnie (od 1947 r.), od stycznia do lipca 1943 r. listonosz w Litzmannstadt (Łódź), od sierpnia 1943 do 17 I 1945 r. zatrudniony jako robotnik betoniarni i cukrowni

Przynależność polityczna: przed 1939 r. ZHP, potem przewodniczący ZWM w Niemierzynie, od 1946 r. w PPR, od 1967 r. członek Zarządu Wojewódzkiego ZBoWiD w Sieradzu, członek Plenum KP PZPR w Wieluniu

Przebieg pracy zawodowej: Od 6 VII 1945 r. wartownik PUBP w Wieluniu. 5 IX 1945 r. ukończył specjalny kurs WUBP w Łodzi, od 24 IX 1945 r. mł. referent PUBP w Wieluniu, od 15 I 1946 r. referent, 16 IX 1946 r. ukończył dwumiesięczny kurs specjalny WUBP w Łodzi, od 20 X 1947 r. referent Referatu V PUBP w Wieluniu. Po raportach z 17 II 1948 i 10 XI 1949 r. wszczęto przeciwko niemu dochodzenie. Ustalono, iż podczas działań operacyjnych m.in. został rozbrojony na zabawie ludowej w Gromadnicach przez członka AK Stanisława Gibka „Piekarza” z bojówki „Rudego”. Nie zameldował także przełożonym, że ma kuzyna – poszukiwanego przez UB członka podziemia niepodległościowego Władysława Dwornika „Synka”, ani o profanacji w klasztorze oo. Franciszkanów w Wieluniu oraz o rozrzuconych ulotkach religijnych informujących społeczeństwo o przyjeździe do Wielunia biskupa częstochowskiego Tadeusza Kubiny. Za niedopełnienie czynności służbowych ukarany czternastodniowym aresztem domowym z potrąceniem 50 proc. poborów za czas odbywania kary. 7 XII 1949 r. został zwolniony dyscyplinarnie ze służby.

Praca w cywilu: Od stycznia do 10 IV 1950 r. pracował w Państwowej Spółdzielni Spożywczej „Tęcza”, od 11 IV 1951 do 1989 r. pełnił funkcję dyrektora PKS – Oddział Towarowo-Osobowy w Wieluniu. 30 XI 1989 r. przeszedł na emeryturę. W 1997 r. został oskarżony o zbrodnie komunistyczne. 21 XI 1997 r. skazany przez Sąd Rejonowy w Wieluniu na dwa lata pozbawienia wolności. Karę odbywał w Zakładzie Karnym w Sieradzu. Zmarł 18 VIII 2004 r., pochowany na cmentarzu parafialnym w Wieluniu.

Odnaczenia PRL: Brązowy Krzyż Zasługi (1956), Srebrny Krzyż Zasługi (1970), Krzyż Kawalerski OOP (1978), dwanaście medali i odznak za zasługi na rzecz pożarnictwa oraz pracę społeczną i zawodową – nadane przez Radę Główną FSZMP⁶⁶

⁶⁶ AIPN Łd, 0126/130, WUSW w Sieradzu, Akta personalne funkcjonariusza SB Józefa Kazimierskiego; AIPN Łd, 681/1, Akta w sprawie karnej przeciwko Józefowi Kazimierskiemu, t. 1–6; Archiwum Sądu Rejonowego w Wieluniu, Z. 01/97, Akta w sprawie karnej Józefa Kazimierskiego, Akta osobowe PKS Wieluń dot. Józefa Kazimierskiego; J. Piwnicki, *Były ubek...*, s. 1, 7; nr 17, s. 1 i 6; B. Smuś, *Dwa lata dla kata*, „Echo. Tygodnik Sieradzki” 1998, nr 18, s. 5.

Marian Dębski, ur. 10 IX 1908 r. w Sieradzu, s. Walentego, pochodzenie robotnicze, wykształcenie podstawowe, od 1940 do stycznia 1945 r. pracował jako tkacz w Łodzi

Przynależność polityczna: w latach 1924–1927 członek ZMK, w latach 1927–1938 w KPP, od 1942 do 1945 r. w PPR, od 1948 r. w PZPR

W 1925 r. aresztowany przez Policję Państwową, tzw. Defę, za działalność komunistyczną. W kwietniu 1926 r. skazany z art. 129 i 132 kk przez Sąd Okręgowy w Łodzi na dwa lata więzienia.

Od 13 III 1930 do 1931 r. służył w 18. pp w Skierniewicach. W okresie okupacji od 1942 r. był czynnym członkiem GL – Rejon Łódź-Śródmieście pod pseudonimem „Marian” i „Jasiek”, jego dowódcą był mjr Leon Reliszko „Żołnierz”.

Przebieg pracy zawodowej: Od 27 II 1945 r. referent Wydziału Personalnego WUBP w Łodzi. 20 X 1945 r. mianowany kierownikiem PUBP w Wieluniu. Od 31 X 1946 r. zastępca naczelnika Wydziału V WUBP w Łodzi. Od 17 II 1947 r. szef PUBP w Skierniewicach. 3 VIII 1947 r. ukończył kurs szefów PUBP. 10 I 1948 r. awansowany na naczelnika Wydziału Personalnego WUBP w Łodzi. 7 XII 1948 r. przeniesiony do rezerwy MON. Od 21 X 1948 r. w dyspozycji MBP. 10 III 1949 r. mianowany naczelnikiem Wydziału Personalnego WUBP w Kielcach. 20 IX 1950 r. przekazany do dyspozycji dyrektora Departamentu Kadr MBP. Od 20 I 1951 r. zastępca naczelnika Wydziału Personalnego Departamentu Więzień, od 1 IV 1951 r. naczelnik tego wydziału. Od 15 VIII 1953 r. naczelnik Wydziału Kadr Departamentu Więzień. W wyniku konfliktu personalnego z dyrektorem Departamentu VI ppłk. Hipolitem Duliaszem 30 XI 1955 r. został zwolniony ze służby. 17 XII 1955 r. przyjęty ponownie i 1 I 1956 r. mianowany zastępcą naczelnika Wydziału I Departamentu Kadr i Szkolenia ds. BP. Od 1 IV 1956 r. zastępca naczelnika Wydziału I, od 28 XI 1956 r. dyżurny operacyjny w Wydziale Ogólnym Gabinetu Ministra. 15 IV 1966 r. zwolniony ze służby w MO. Od 15 VII 1946 r. członek ZBoWiD. Zmarł 26 XII 1978 r., pochowany na cmentarzu wojskowym w Warszawie.

Odnaczenia PRL: Odznaka Grunwaldzka (1945), Medal Zwycięstwa i Wolności (1945), Srebrny Krzyż Zasługi (1947), Krzyż Partyzancki (1949)

Awanse: 16 IV 1945 r. – chorąży, 21 V 1946 r. – podporucznik, 10 VI 1947 r. – porucznik, 18 VII 1949 r. – kapitan, 22 VII 1952 r. – major, 22 VI 1963 r. – podpułkownik⁶⁷

⁶⁷ AIPN, 2174/1987, MON; Teczka akt personalnych ppłk. Mariana Dębskiego; AIPN, 0194/1973, MSW w Warszawie, Akta personalne funkcjonariusza SB Mariana Dębskiego; AIPN Ki, 105/ Zał. nr 5–173, Karta ewidencyjna funkcjonariusza BP Mariana Dębskiego, k. 173.

Ignacy Kołyga, ur. 2 VII 1903 r. w Łodzi, s. Marcina i Anastazji z d. Juszcak, zam. Ozorków, pochodzenie robotnicze, wykształcenie średnie, z zawodu biuralista, od 27 VIII 1926 do 1931 r. pracował jako urzędnik w Państwowej Wytwórni Wódek w Łodzi, od 1933 r. w ubezpieczalni społecznej w Łodzi oraz w fabryce M. Fogla w Ozorkowie jako tkacz. Żonaty, posiadał jedno dziecko.

W latach 1923–1925 służył w 10. pp w Łowiczu, po szkole podoficerskiej pełnił funkcję instruktora w 4. dywizjonie taborów w Łęczycy, podoficer administrator w kwatermistrzostwie w Końskiem.

Przynależność polityczna: w okresie okupacji sympatyk i członek PPR-GL, po 1945 r. w PPS i PPR

Przebieg pracy zawodowej: 15 III 1945 r. przyjęty do MUBP w Ozorkowie, po specjalnym kursie odbytym przy WUBP w Łodzi skierowany do Wielunia. 31 III 1945 r. rozkazem nr 24 mianowany kierownikiem PUBP w Wieluniu, od 6 VII 1945 r. p.o. kierownik. „Początkowo ze swej pracy wywiązywał się nieźle. Później jednak obrósł w piórka i porobiwszy znajomości w terenie, zaczął zaniedbywać swoje obowiązki. Całą pracę zwałił na zastępcę swego i zadowolił się rolą reprezentanta UB. Należy go mieć pod stałą kontrolą, proponuję przenieść go w teren innego powiatu” – napisał 15 X 1945 r. kierownik WUBP w Łodzi, płk Mieczysław Moczar. W raporcie płk. Moczara do Wydziału Personalnego MBP w Warszawie odnotowano również, że Ignacy Kołyga nie chciał się podporządkować rozkazowi przeniesienia służbowego do dyspozycji kierownika WUBP w Koszalinie i przekazania kierowniczej funkcji chor. Marianowi Dębskiemu, referentowi Wydziału Personalnego WUBP w Łodzi. Nie stał się też do raportu u płk. Moczara. Ponadto popadł w konflikt z sekretarzem PPR w Wieluniu (sprawa dotyczyła zastrzelenia na weselu w niewyjaśnionych okolicznościach przypadkowej osoby). Kołyga „nie wykonał rozkazu i udał się w towarzystwie swojego zastępcy do premiera Osóbki-Morawskiego, szukając u niego poparcia, prosząc o interwencję. Przedtem przedstawiał sprawę tak, że krytykował kierownictwo WUBP w Łodzi, że przysłało na jego miejsce M. Dębskiego – analfabetę i nieodpowiedzialnego człowieka”. Za niesubordynację i świadome podrywanie autorytetu kierownika WUBP 18 X 1945 r. został zwolniony ze służby (zatwierdzony rozkazem nr 303 z 27 XI 1945 r.). W latach sześćdziesiątych mieszkał w Białogardzie, w 1969 r. przeszedł na emeryturę.

Awanse: 1945 r. – chorąży⁶⁸

⁶⁸ AIPN Łd, 0126/113, WUSW w Sieradzu, Akta personalne funkcjonariusza SB Ignacego Kołygi; AIPN Łd, 0199/167/jacket, WUSW w Sieradzu, Akta personalne funkcjonariusza SB Ignacego Kołygi; AIPN Łd, 615/1, WUSW w Łodzi, Kartoteka funkcjonariuszy WUSW w Łodzi, Piotrkowie Trybunalskim, Sieradzu, Skierniewicach i Kaliszu, Karta ewidencyjna, k. 139.

Mikołaj Łojko, ur. 10 IX 1911 r. w Borodziejach, gm. Zelwa, pow. Wołkowysk (Rosja), s. Bazylego i Julii, pochodzenie chłopskie, wykształcenie podstawowe (od lat pięćdziesiątych – średnie), z zawodu robotnik, od 1920 do 1933 r. pracował w tartaku i cegielni w Borodziejach

Przynależność polityczna: W latach 1930–1933 członek KPZB oraz KZMZB (sekretarz dzielnicowy), od 1945 r. w PPR, od 1948 r. w PZPR. 24 IX 1934 r. aresztowany za działalność komunistyczną, skazany przez grodzieński Sąd Okręgowy na sześć lat więzienia. Po wyjściu na wolność 23 II 1938 r. ponownie włączył się w ruch KPZB jako sekretarz komórki w Zelwie.

Od 1939 do 1941 r. zastępca przedstawiciela Tymczasowego Zarządu Gminy w Zelwie. Od 24 VII 1941 do marca 1942 r. służył w Armii Czerwonej pod Wiaźmą. W maju 1941 r. mianowany st. inspektorem przy NKWD, od 25 VII do września 1941 r. przebywał w rejonie zbornego punktu mobilizacyjnego, m.in. uczestniczył w kopaniu rowów przeciwczołgowych pod Smoleńskiem. Od kwietnia 1942 do listopada 1943 r. pracował jako robotnik w kolchozie koło Czelabińska oraz w Czkałowie (Kazachstan). 9 XI 1943 r. zmobilizowany do 1. DP im. Tadeusza Kościuszki, szeregowy.

Przebieg pracy zawodowej: Od 12 IV do 31 VII 1944 r. odbył specjalny kurs w Obwodowym Zarządzie NKWD (Szkola Oficerska nr 366 w Kujbyszewie). Od 17 VIII 1944 r. w dyspozycji WUBP w Białymstoku jako kierownik PUBP. Od 15 I 1945 r. kierownik Sekcji I WUBP w Łodzi, od 12 VI 1945 r. kierownik PUBP w Łęczycy, od 24 VIII 1945 r. kierownik PUBP w Opocznie, od 21 II 1946 r. szef PUBP w Piotrkowie Trybunalskim. 29 V 1946 r. mianowany szefem PUBP w Wieluniu. Od 1 IV 1947 r. w dyspozycji Biura Personalnego MBP. Od 1 VII 1947 r. zastępca kierownika Sekcji II Wydziału Ochrony Rządu MBP, od 1 X 1947 r. kierownik Sekcji V Oddziału II Wydziału Ochrony Rządu MBP, od 1 VI 1948 r. kierownik Sekcji VI Wydziału I UBP dla m.st. Warszawy. Awansowany na szefa PUBP w Biskupcu (20 XI 1948). Przeniesiony na stanowisko szefa PUBP w Nidzicy (1 IV 1950). Od 1 X 1950 r. kierownik samodzielnej sekcji WUBP w Olsztynie. Od 1 V 1953 r. st. referent Sekcji I Wydziału IV Departamentu III MBP. Od 15 VI 1954 r. st. referent Sekcji II Wydziału X Departamentu I MBP. Od 1 VII 1955 r. kierownik sekcji w KdsBP. Od 15 I 1956 r. st. referent Sekcji II Wydziału VI Departamentu IX KdsBP. Od 1 IV 1956 do 1 I 1958 r. p.o. oficer techniki operacyjnej Sekcji II Wydziału VI Departamentu IX KdsBP, Wydziału V Biura „T” (SB) MSW, Sekcji I Wydziału VI Biura „T” (SB) MSW, ponownie w Sekcji II Wydziału V Biura „T” (SB) MSW oraz Sekcji I Wydziału II Biura „T” (SB) MSW. 30 VI 1962 r. zwolniony ze służby, przeszedł na rentę. 18 VII 1962 r. typowany na przez Ministerstwo Handlu Zagranicznego do pracy BRH przy ambasadzie PRL w Brukseli. W 1973 r. przeszedł na emeryturę milicyjną. Za-

mieszkały w Warszawie. Tam zmarł (brak daty śmierci), pochowany na stołecznym cmentarzu wojskowym.

Awanse: st. sierżant (b.d.), chorąży (b.d.), 2 V 1945 r. – podporucznik, 16 XI 1945 r. – porucznik, 21 VII 1951 r. – kapitan, 1 II 1957 r. – kapitan MO⁶⁹

Henryk Więckowski, ur. 28 VII 1912 r. w Łodzi, s. Józefa i Marii z d. Gąsiorowska, pochodzenie robotnicze, wykształcenie podstawowe (od 28 XI 1959 r. – średnie techniczne), z zawodu robotnik, pończosznik, ukończył też dwuletnią szkołę SB w Warszawie, a w 1956 r. kurs WUML

Przynależność polityczna: W latach 1934–1939 członek KPP o pseudonimie „Mucha”, po 1945 r. w PPR, w 1947 r. wykluczony za pijaństwo, następnie zrehabilitowany i przyjęty ponownie do PZPR. W latach 1933–1939 należał do Związku Klasowego Włókniarzy – Oddział Pończoszników, członek zarządu w Łodzi. Do 1943 r. pracował w fabryce pończoch Gikla, aresztowany w łapance i wysłany na roboty przymusowe, m.in. do budowy fortyfikacji (sierpień–wrzesień 1944 r.). Po dwóch miesiącach zbiegł i do stycznia 1945 r. ukrywał się w okolicach Łodzi.

Przebieg pracy zawodowej: 20 I 1945 r. przyjęty do WUBP w Łodzi, 12 V 1945 r. mianowany kierownikiem Wydziału Więzień i Obozów WUBP w Łodzi, od 1 IV 1947 r. szef PUBP w Wieluniu. 3 VIII 1947 r. ukończył kurs szefów PUBP. 1 VIII 1949 r. przeniesiony na stanowisko szefa PUBP w Łasku. Od 15 VI 1950 r. naczelnik Wydziału III (ds. walki z bandytyzmem) WUBP w Łodzi, od 10 VII 1951 r. naczelnik Wydziału III WUBP w Białymstoku. 2 XII 1952 r. otrzymał „surową naganą z ostrzeżeniem za brak czujności”. Od 1 IX 1953 r. naczelnik Wydziału III WUBP w Łodzi. Od 17 IX 1954 r. słuchacz kursu aktywu MBP. Od 16 VIII 1956 r. w dyspozycji Departamentu Kadr. Od 15 X 1956 r. naczelnik Wydziału V WUdsBP w Gdańsku. Od 29 XI 1956 r. w dyspozycji komendanta KW MO w Gdańsku. Od 1 I 1957 r. inspektor Inspektoratu Kierownictwa MO ds. BP. 1 III 1958 r. przekazany do dyspozycji komendanta MO w Łodzi. Od 15 VII 1959 r. st. inspektor Inspektoratu Kierownictwa Jednostek MO ds. BP.

W okresie pracy operacyjnej w PUBP w Wieluniu i Łasku zwerbował sieć agenturalną, m.in. TW „Błyskawicę”, TW „Nowy Rok”, co umożliwiło rozpracowanie

⁶⁹ AIPN, 0194/1311, MSW w Warszawie, Akta personalne funkcjonariusza UB/SB Mikołaja Łojki; AIPN, 2174/4337, MON, Teczka akt personalnych kpt. Mikołaja Łojki; AIPN Bi, 103/1, Kartoteka osobowa funkcjonariuszy (i pracowników cywilnych) KW MO/WUSW w Białymstoku, Przebieg służby, k. 535.

i likwidację KWP Jana Małolepszego „Murata”. 9 XI 1948 r. w Bolkowie, pow. Wieleń, zorganizował przy wsparciu 8. pułku KBW w Łodzi udaną zasadzkę na ostatniego komendanta KWP kpt. „Murata”. Ponadto posiadał agenturę wśród wieluńskiego kleru. W okresie pracy w WUBP w Łodzi zlikwidował siatkę WiN w Pabianicach, a w woj. białostockim brał udział w likwidacji podziemia zbrojnego i politycznego. 30 VI 1962 r. zwolniony ze służby, przeszedł na rentę milicyjną. Zamieszkał w Łodzi. Zmarł w połowie lat osiemdziesiątych XX w.

Odznaczenia PRL: Srebrny Krzyż Zasługi (1946, 1948 – dwukrotnie), Srebrny Medal „Zasłużonym na Polu Chwały” – za walkę z podziemiem niepodległościowym (1949), Złoty Krzyż Zasługi (1951), Krzyż Kawalerski OOP (1954)

Awanse: 17 IV 1946 r. – podporucznik, 22 VII 1946 r. – porucznik, 22 VII 1947 r. – kapitan, 22 VII 1952 r. – major, 15 VII 1957 r. – major MO, 22 VII 1960 r. – podpułkownik MO⁷⁰

Józef Bernaciak, ur. 28 II 1923 r. w Łodzi, s. Józefa i Rozalii z d. Walczak, pochodzenie robotnicze, wykształcenie podstawowe, bez zawodu

Przynależność polityczna: w latach 1933–1937 członek TUR PPS, sympatyk KPP, od kwietnia 1945 r. w PPR

W 1940 r. wywieziony na przymusowe roboty do Prus Wschodnich (niem. Blumenthal, obecnie Owrażnoje) w pow. Insterburg (obecnie Czerniachowski), pracował jako robotnik rolny. We wrześniu 1941 r. aresztowany za sabotaż, uwięziony w obozie w Działdowie (niem. Durchgangslager Soldau). Po sześciu tygodniach zwolniony i przeniesiony do pracy w młynie w charakterze robotnika. Pracował tam do wkroczenia Armii Czerwonej. W marcu wrócił do Łodzi, gdzie zarejestrował się w RKU.

Przebieg pracy zawodowej: 14 IV 1945 r. zmobilizowany do 8. pułku KBW w Łodzi. W maju 1945 r. wysłany na kurs polityczno-wychowawczy przy szkole oficerskiej CW KBW do Andrzejowa k. Łodzi, który ukończył pod koniec grudnia w stopniu st. sierżanta. Przeniesiony do WBW w Białymstoku, gdzie pełnił obowiązki oficera operacyjnego. W lipcu 1946 r. przydzielony do pułku szkolnego KBW

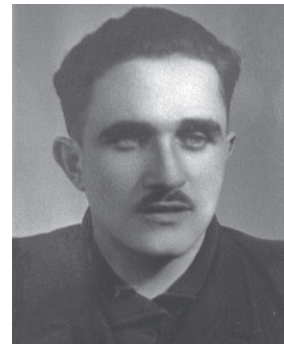

⁷⁰ AIPN, 0194/2669, MSW w Warszawie, Akta personalne funkcjonariusza UB/SB Henryka Więckowskiego; AIPN, 2174/4745, MON, Teczka akt personalnych mjr. rez. Henryka Więckowskiego; AIPN Bi, 103/1, WUSW w Białymstoku, Kartoteka osobowa funkcjonariuszy (i pracowników cywilnych) KW MO/WUSW w Białymstoku, Karta ewidencyjna, k. 850; AIPN Łd, 615/1, WUSW w Łodzi, Kartoteka funkcjonariuszy WUSW w Łodzi, Piotrkowie Trybunalskim, Sieradzu, Skierniewicach i Kaliszu, Karta ewidencyjna, k. 189; *Aparat Bezpieczeństwa w województwie gdańskim w latach 1945–1990. Obsada stanowisk kierowniczych. Informator*, oprac. M. Węgliński, Gdańsk 2010, s. 377; K. Jasiak, *Działalność partyzancka...*, s. 427.

w Szczytnie jako oficer śledczy. Po rozwiązaniu pułku w listopadzie 1946 r. przeniesiony do WBW w Olsztynie na stanowisko zastępcy dowódcy plutonu ds. polityczno-wychowawczych, współpracownik Głównego Zarządu Informacji WP. 27 VIII 1947 r. zdemobilizowany. 1 XII 1947 r. przyjęty na stanowisko oficera śledczego w Referacie Śledczym PUBP w Wieluniu. Uczestniczył w przesłuchaniach aresztowanych członków i współpracowników podziemia niepodległościowego. W styczniu 1952 r. ukarany pięciodniowym aresztem domowym „za brak czujności na służbie”. 1 XI 1952 r. przeniesiony na stanowisko oficera śledczego Sekcji II Wydziału Śledczego WUBP w Łodzi. W październiku 1952 r. ukarany dyscyplinarnie czternastodniowym aresztem za łamanie zasad praworządności i stosowanie niedozwolonych metod operacyjnych (m.in. podczas śledztwa bił i szykanował podejrzanych o działalność antykomunistyczną). W maju 1954 r. ponownie ukarany naganą za używanie wulgarnych słów wobec aresztowanych. Od 1 I 1954 r. st. oficer śledczy Sekcji II Wydziału Śledczego WUBP w Łodzi. 28 II 1955 r. zwolniony ze służby w wyniku reorganizacji BP. 22 XI 1971 r. przeszedł na emeryturę milicyjną. Członek ZBoWiD. Zmarł 21 I 1993 r.

Awanse: 21 XII 1945 r. – st. sierżant KBW, 30 XII 1949 r. – chorąży UB, 31 VII 1951 r. – podporucznik, 21 VII 1954 r. – porucznik⁷¹

Bronisław Zgondek, ur. 1 VI 1915 r. w Niedzielsku, gm. Wydrzyn, pow. wieluński, s. Franciszka i Józefy z d. Kubasik, pochodzenie chłopskie, wykształcenie podstawowe, trzy kursy doksztalcające, z zawodu robotnik, od 15 XII 1932 do 16 XII 1935 r. uczeń rzeźniczy w Widawie, w 1938 r. zatrudniony jako czeladnik, w okresie okupacji niemieckiej robotnik w cukrowni Wieluń

Przynależność polityczna: w latach 1935–1939 członek TUR PPS, od 15 III 1945 r. w PPR, od 17 XII 1946 r. bezpartyjny

W marcu 1939 r. zmobilizowany do 27. pp w Częstochowie. Weteran kampanii wrześniowej 1939 r. w 7. DP.

Przebieg pracy zawodowej: Rozkazem personalnym nr 10 z 20 III 1945 r. przyjęty do PUBP w Wieluniu w charakterze wartownika. Od 21 III 1945 r. słuchacz II kursu specjalnego przy WUBP w Łodzi. Od 24 III 1945 r. mł. referent Sekcji II PUBP w Wieluniu. Od 15 I 1946 r. st. referent Sekcji III (ds. walki z bandytyzmem), we wrześniu 1946 r. p.o. kierownik Referatu III w stopniu sierżanta. Członek grupy operacyjnej

⁷¹ AIPN Łd, 024/75, WUSW w Łodzi, Akta personalne funkcjonariusza SB Józefa Bernaciaka; AIPN, 0902/41, MON, Akta osobowe żołnierza KBW, st. sierż. pchor. Józefa Bernaciaka; AIPN Łd, 615/1, WUSW w Łodzi, Kartoteka funkcjonariuszy WUSW w Łodzi, Piotrkowie Trybunalskim, Sieradzu, Skierniewicach i Kaliszu, Karta ewidencyjna, k. 240.

UB, która zwalczała oddziały podziemia antykomunistycznego w pow. wieluńskim, m.in. Stanisława Panka „Rudego” i Alfonsa Olejnika „Babnicza”. Podczas działań operacyjnych 4 I 1946 r. aresztował Jana Antczaka „Osę” (sprawcę zabójstwa starosty wieluńskiego Wiktora Sienkiewicza). Za pijaństwo na służbie, awanturowanie się oraz pobicie w miejscu publicznym funkcjonariusza UB Leona Misiaka 4 XI 1946 r. ukarany czternastodniowym aresztem. W protokole przesłuchania dr. Władysława Spirydowicza (lekarza szpitala powiatowego w Wieluniu w latach 1945–1948), który przeprowadzał wiele sekcji zwłok, m.in. dla UB w Wieluniu, odnotowano, iż Zgondek z całego UB „najlepiej bił”. Zwolniony dyscyplinarnie na podstawie rozkazu z 4 XII 1946 r. „za nadużycie władzy” i ukarany czternastodniowym aresztem. Po 1950 r. zam. w Żłotym Lesie, pow. Wałbrzych, gdzie pracował w nadleśnictwie, oraz w Łowiczu⁷².

Edward Chrzanowski, ur. 9 X 1922 r. w Wieluniu, s. Wincentego (rzemieślnika) i Franciszki z d. Chrzanowska, pochodzenie robotnicze, wykształcenie podstawowe, z zawodu kowal, spawacz elektryczny, do 1939 r. pracował jako uczeń u ojca, 12 II 1940 r. wywieziony na roboty przymusowe do Landsbergu (Saksonia-Anhalt), zatrudniony w firmie kolejowo-transportowej, wrócił do Polski 18 II 1945 r.

Przynależność polityczna: od maja 1945 r. członek PPR

Przebieg pracy zawodowej: Rozkazem personalnym nr 45 z 15 VI 1945 r. przyjęty na stanowisko wartownika PUBP w Wieluniu. 13 VIII 1945 r. wysłany na kurs specjalny przy WUBP w Łodzi. Od 27 VIII 1945 r. mł. referent PUBP w Wieluniu. Na początku czerwca 1947 r. w ramach działalności Referatu III (ds. walki z bandytyzmem) na rozkaz szefa PUBP w Wieluniu uczestniczył wraz grupą operacyjną, m.in. Stanisławem Zawieją oraz dowódcą obławy Tadeuszem Słowiankiem z Wydziału Śledczego WUBP w Łodzi, w aresztowaniu Romana Sulata w Wirach, gm. Świątkowice, pow. Wieluń, podejrzanego o współpracę z KWP. Podczas pacyfikacji terenu popełnił błędy taktyczne przy ujęciu poszukiwanego przez UB partyzanta Jana Krzywańskiego „Żłotnika” z oddziału „Murata”. 18 VI 1947 r. ukarany czternastodniowym aresztem za niedopilnowanie więźnia Stanisława Kluczbęrga (członka KWP „Murata”), który zbiegł z aresztu PUBP 10 I 1947 r. (ujawnił się

⁷² AIPN Łd, 0126/236, Akta osobowe funkcjonariusza UB Bronisława Zgondeka; AIPN Łd, 27/62, t. 1, Akta w sprawie zabójstwa Stanisława Pisuli w PUBP w Wieluniu w styczniu 1946 r., Protokół przesłuchania przez prokuraturę w Olsztynie, 11 XII 1956 r., k. 103; AIPN Łd, 615/1, WUSW w Łodzi, Kartoteka funkcjonariuszy WUSW w Łodzi, Piotrkowie Trybunalskim, Sieradzu, Skierniewicach i Kaliszu, Karta ewidencyjna, k. 358.

w marcu 1947 r. w PUBP w Sycowie). Wspólnie z Józefem Kazimierskim utrzymywał łączność ze swoim agentem Władysławem Plichownym (byłym członkiem KWP), który zobowiązał się do likwidacji członków „Murata”. Celu nie osiągnięto, ponieważ Plichowny 3 VII 1947 r. został zastrzelony przez partyzantów, którzy dowiedzieli się o jego współpracy z UB. 15 X 1947 r. zwolniony ze służby, przeszedł na rentę inwalidzką. W 1956 r. zamieszkiwał w Pile, a następnie w Jastrzębiu. Należał do ZBoWiD. Zmarł w latach osiemdziesiątych.

Odznaczenia PRL: Brązowy Medal „Zasłużonym na Polu Chwały” – za walkę z antykomunistycznym podziemiem zbrojnym (1946)

Awanse: 1947 r. – sierżant⁷³

Longin Jurowski, ur. 15 III 1921 r. w Działoszynie, s. Władysława i Zofii z d. Stawska, pochodzenie robotniczo-chłopskie, wykształcenie średnie (ukończył Koedukacyjne Gimnazjum i Liceum dla Dorosłych „Studium” w Łodzi), muzyk samouk, do 1936 r. pracował jako ślusarz

W latach 1937–1939 pełnił służbę wojskową w 44. pp w Równem (elew w orkiestrze wojskowej). Weteran wojny obronnej we wrześniu 1939 r. w 13. DP (tzw. Korpus Interwencyjny Armii „Prusy”). W bitwie pod Kozienicami dostał się do niewoli niemieckiej. Wysłany do obozu pracy w Austrii, a następnie zwolniony z uwagi na zły stan zdrowia. Po wysiedleniu jego rodziny ukrywał się u kuzyna Jana Troniny we wsi Gli-gi-Młynki, gm. Działoszyn, gdzie pracował w gospodarstwie rolnym. Po aresztowaniu jego siostry i dwóch braci przez żandarmerię niemiecką i wywiezieniu do KL Auschwitz przedostał się do Generalnej Guberni. Przebywał czasowo u kolegi z wojska w Odonowie (Kieleckie). Pracował w cukrowni w Kazimierzy Wielkiej i cegielni w Odonowie. Po 1945 r. wrócił do rodzinnego domu, gdzie zastał tylko ojca, matkę i siostry – brat i trzech kuzynów zginęli w obozie koncentracyjnym. Ożenił się ze Stanisławą z d. Ptak (ur. 18 IV 1925 r. w Sadowcu, c. Wojciecha, z zawodu nauczycielka).

Przynależność polityczna: od 1945 r. sekretarz ZWM w Działoszynie, od 18 IV 1947 r. w PPR, potem w PZPR

Konspiracja: w latach 1944–1945 członek AK – placówka Odonów w pow. pińczowskim, pod pseudonimem „Mały”

⁷³ AIPN Łd, 126/172, WUSW w Łodzi, Akta osobowe UB: Chrzanowski; AIPN, 2460/1, MSW w Warszawie, Kartoteka osobowa funkcjonariuszy i pracowników resortu spraw wewnętrznych, Karta ewidencyjna, k. 344; AIPN Łd, 615/1, WUSW w Łodzi, Kartoteka funkcjonariuszy WUSW w Łodzi, Piotrkowie Trybunalskim, Sieradzu, Skierniewicach i Kaliszu, Karta ewidencyjna, k. 423; K. Jasiak, *Działalność partyzancka...*, s. 373.

Przebieg pracy zawodowej: 25 IV 1945 r. przyjęty na stanowisko referenta gminnego PUBP w Wieluniu. Od 18 III do 13 IV 1946 r. odbył specjalny kurs przy WUBP w Łodzi. Zatwierdzony rozkazem personalnym nr 45 z 15 VI 1946 r. jako referent gminny. W charakterystyce z 31 I 1946 r. opiniowany pozytywnie przez kierownika ppor. Mariana Dębskiego jako „oddany w pracy, z pewną inicjatywą, karny, uświadomiony politycznie, o przeciętnej inteligencji, z agenturą pracuje umiejętnie, zdolny do wydawania decyzji, dość uczciwy, nałogów nie posiada”. 23 II 1947 r. rozkazem szefa UB został „ukarany trzydniowym aresztem ścisłym za samowolne oddalenie się podczas służby na przeciąg dwóch dni”. 1 X 1947 r. mianowany oficerem śledczym PUBP w Wieluniu. 24 XI 1947 r. ukończył kurs kierowniczy w Centrum Wyszkożenia MBP. Od 1 I 1948 r. referent Referatu I PUBP w Wieluniu. Od 1 XI 1948 r. st. referent Referatu I, p.o. kierownik Referatu I. W lipcu 1949 r. Wydział Więziennictwa WUBP we Wrocławiu przekazał do WUBP w Łodzi informacje kompromitujące, m.in. odpisy doniesień TW TW „IW”, „Jan”, „Liść”, „Wschód”, zeznania aresztowanego Franciszka Bociąga. W toku śledztwa przeciwko Jurkowskiemu potwierdzono fakty zebrane przez WUBP w Kielcach, że „przebywał od 1941 r. na terenie Odonowa, pow. Pińczów, gdzie w 1943 r. był czynnym członkiem AK oddziału Józefa Halona, wraz z innymi brał udział w walce z Niemcami w okolicy Skalmierza i Kazimierzy Wielkiej pod. ps. »Mały«, z czego się nie ujawnił”. Przesłuchany na tę okoliczność Ryszard Grajner, były funkcjonariusz UB, skazany za współpracę z podziemiem niepodległościowym, zeznał, że Jurowski w okresie pracy w UB utrzymywał ścisłe kontakty towarzyskie z funkcjonariuszami PUBP w Wieluniu. W toku dalszego śledztwa ustalono również, że „jako referent gminny na placówce MO w Działoszynie nawiązał przyjacielskie kontakty z wójtem Działoszyna Staroniem, członkiem AK i KWP o ps. »Wit«, Edmundem Naderem, Nowakiem Lechem i Mikołajem Zarębą, funkcjonariuszami PUBP Wieluń, którzy pracowali dla wywiadu KWP, oraz z Edwardem Błasiakiem, Waławem Dederką, współpracownikami KWP »Murata«, i kolegą Franciszkiem Bociągiem, który utrzymywał kontakty z bojówką »Otta« w Dziadowej Kłodzie”. Na podstawie zebranych materiałów 6 VI 1950 r. Jurowski został aresztowany przez Wydział ds. Funkcjonariuszy WUBP w Łodzi pod zarzutem zatajenia informacji z okresu okupacji m.in. w ankietach personalnych z 25 IV 1945 i 2 I 1948 r. oraz w wypełnionej przez siebie karcie statystycznej z 14 III 1947 r., że „w okresie od 1944 do stycznia 1945 r. na terenie wsi Odonów, gm. Kazimierza Wielka, był członkiem podziemnej organizacji pn. Armia Krajowa, przez co użył podstępnych zabiegów celem uzyskania stanowiska w organach BP, czym dopuścił się przestępstwa”. Po przesłuchaniu przyznał się jedynie do pierwszego zarzutu, potwierdził znajomość towarzyską z funkcjonariuszami UB, zaprzeczając oskarżeniom, że był świadomy ich współpracy z KWP. Analogiczne zeznania złożyli również aresztowani przez UB w sprawie „Murata” Waław Dederko i Edward Błasiak. Jurowski nie przyznał się do współpracy z podziemiem niepodległościowym. 31 VII 1950 r. zwolniony dyscypli-

narnie ze służby zgodnie z orzeczeniem Wydziału ds. Funkcjonariuszy, a sprawę skierowano do Wojskowego Sądu Rejonowego w Łodzi. Oskarżony z art. 137 kk o świadome zatajenie prawdy w ankiecie personalnej. 25 IX 1950 r. skazany przez WSR na rok i sześć miesięcy więzienia (Sr. 416/50). 3 II 1951 r. zwolniony warunkowo z aresztu. Ponownie skazany 27 IV 1951 r. przez WSR w Łodzi (Sr. 164/51) z art. 47 par. 1 kkWP i z art. 32 par. 2, art. 33 par. 1 i 3 kkWP na łączną karę dwóch lat więzienia oraz degradację ze stopnia chorążego do szeregowca. W 1955 r. jego nazwisko pojawiło się w sprawie agenturalnego sprawdzenia o kryptonimie „Bystry”. Sprawę zakończono, ponieważ „nie posiadano dostatecznego rozeznania o jego działalności i powiązaniach z KWP”. W latach sześćdziesiątych pełnił obowiązki prezesa Powszechnej Spółdzielni Spożywców „Tęcza”. Mieszkał w Wieluniu oraz w Działoszynie. Zmarł w 1998 r., pochowany na cmentarzu parafialnym w Wieluniu.

Awanse: 7 VI 1947 r. – sierżant, 10 XII 1947 r. – st. sierżant, 31 XII 1948 r. – chorąży

Odnaczenia PRL: Brązowy Krzyż Zasługi (1946)⁷⁴

Jan Król, ur. 22 VI 1907 r. w Wieluniu, s. Stefana i Józefy z d. Pawik, pochodzenie robotnicze, wykształcenie podstawowe, z zawodu stolarz, czeladnik murarski (w latach sześćdziesiątych uzyskał wykształcenie średnie), w latach trzydziestych pracował sezonowo jako robotnik w Niemczech i Francji, podczas okupacji murarz w firmie Runkiel i stolarz w Wieluniu

Od 1930 do 1932 r. żołnierz 79. pp w Słonimiu w stopniu plutonowego, w sierpniu 1939 r. zmobilizowany do 10. DP w Łowiczu. Weteran kampanii wrześniowej. 11 XI 1939 r. wrócił do domu. W 1943 r. wywieziony przymusowo do Landshut w Bawarii.

⁷⁴ AIPN Łd, 0126/188, WUSW w Sieradzu, Akta personalne funkcjonariusza SB Longina Jurowskiego; AIPN Łd, 0081/1, Kartoteka ogólnoinformacyjna WUSW w Łodzi, Piotrkowie Trybunalskim, Sieradzu i Skierniewicach, Karta ewidencyjna, k. 3177; AIPN Łd, 0217/1, WUSW w Sieradzu, Kartoteka tematyczna KW MO/WUSW w Sieradzu za lata 1945–1989, k. 190; AIPN Łd, 615/1, WUSW w Łodzi, Kartoteka funkcjonariuszy WUSW w Łodzi, Piotrkowie Trybunalskim, Sieradzu, Skierniewicach i Kaliszu, Karta ewidencyjna, k. 406; AIPN Łd, pf 12/787, WUSW w Łodzi, Akta śledztwa przeciwko Longinowi Jurowskiemu, podejrzanemu o zatajenie przynależności do organizacji podziemnej AK w celu uzyskania stanowiska; AIPN Łd, 6/1139, WSR w Łodzi, Odpis wyroku Wojskowego Sądu Rejonowego w Łodzi w sprawie karnej Sr. 416/50 przeciwko Longinowi Jurowskiemu; AIPN Łd, 6/1363, WSR w Łodzi, Akta w sprawie karnej przeciwko Longinowi Jurowskiemu, funkcjonariuszowi PUBP w Wieluniu, oskarżonemu o zatajenie 14 III 1947 i 2 I 1948 r. w ankiecie personalnej informacji o przynależności do AK; AIPN Łd, 444/9338, KW MO w Łodzi, Akta osobowe członka ORMÓ Longina Jurowskiego; AIPN Łd, 534/9426, WUSW w Sieradzu, Akta paszportowe o sygn. EASI – Longina Jurowskiego.

Przynależność polityczna: od 1927 r. w NPCh, od 1929 r. w TUR PPS w Wieluniu, od 1927 r. w KPP, wiosną 1937 r. aresztowany przez Policję Państwową za kolportaż ulotek komunistycznych i publiczną agitację, więziony przez trzy miesiące w Wieluniu, w 1938 r. sekretarz KZMP w Wieluniu, od 1945 r. w PPR, od 1948 r. w TPPR, członek egzekutywy KP PZPR

Przebieg pracy zawodowej: 15 II 1945 r. przyjęty do Referatu Śledczego KP MO w Wieluniu. Od 10 VII 1945 r. referent PUBP w Wieluniu, p.o. referent personalny, 1 I 1946 r. awansowany na st. referenta Referatu IV, 1 X 1947 r. przeniesiony do Referatu V. Od 4 VII 1948 r. p.o. inspektor ds. dowodów osobistych na pow. Wieluń. Od 1 X 1950 r. kierownik Biura Paszportowego i Dowodów Osobistych KP MO w Wieluniu w stopniu st. sierżanta. Oddelegowany do dyspozycji komendanta KP MO w Wieluniu. Od 1 X 1951 r. kierownik Biura Ewidencji Ludności i Dowodów Osobistych KP MO w Wieluniu. 30 X 1952 r. ukarany dyscyplinarnie pięcioma dniami aresztu za nieprzestrzeganie tajemnicy służbowej. 31 VII 1954 r. zwolniony na skutek reorganizacji BP. Pracował w Miejskim Zarządzie Budynków Mieszkalnych w Wieluniu, w latach siedemdziesiątych członek Miejskiej Rady Narodowej w tym mieście⁷⁵.

Odznaczenia: Srebrny Medal „Zasłużonym na Polu Chwały” – za walkę z podziemiem niepodległościowym KWP

Bolesław Stępień, ur. 20 VI 1923 r. w Dąbrowie, gm. Wieluń, s. Franciszka (rolnika), wykształcenie podstawowe (SP w Dąbrowie i Wieluniu), z zawodu rolnik, w okresie okupacji niemieckiej pracował w gospodarstwie rolnym i niemieckim zakładzie ślusarskim (Maschinenfabrik-Welun – po 1945 r. firma Marczewski Wiesław w Wieluniu przy ul. Gaszyńskiej 7) jako robotnik

Przynależność polityczna: do 1948 r. członek ZMW „Wici” w Dąbrowie, następnie bezpartyjny

Przebieg pracy zawodowej: Od 15 VI 1946 r. współpracownik BP. 5 IX 1946 r. rozkazem personalnym nr 67 przyjęty na stanowisko wartownika PUBP w Wieluniu. W charakterystyce sporządzonej przez szefa UB ppor. Mikołaja Łojkę 1 I 1947 r. został oceniony jako pracownik „bez wyrobienia i orientacji politycznej, stosunek do demokracji ludowej – lojalny, pewność polityczna – zastrzeżona; w ocenie fachowej jako wartownik pracę wykonywał dobrze, agentury nie posiadał, do samodzielnej pracy słaby, bez żadnej inicjatywy, bez zdolności do decyzji, nie starał się być odpowiedzialny, o małej inteligencji,

⁷⁵ AIPN Łd, 0126/120, WUSW w Sieradzu, Akta personalne funkcjonariusza SB Jana Króla; AIPN Łd, 138/220, WUSW w Sieradzu, Akta osobowe funkcjonariusza MO Jana Króla.

bez nałogów”. W 1947 r. „za niedyscyplinowanie się i niedbałe pełnienie służby na warcie” został ukarany trzydniowym aresztem. 26 I 1948 r. Wydział ds. Funkcjonariuszy WUBP w Łodzi wszczął w jego sprawie dochodzenie wskutek „podejrzenia o nadużycie władzy”. W śledztwie udowodniono, iż „w grudniu 1947 r. wraz z Janem Szewczykiem (s. Leona, ur. 18 IV 1925 r., wartownikiem PUBP w Wieluniu) dopuścili w Gaszynie do bezprawnego użycia siły (pobicia) Janasa i użycia broni”. Na wniosek płk. Moczara, zgodnie z orzeczeniem Wydziału ds. Funkcjonariuszy WUBP w Łodzi, został ukarany czternastodniowym aresztem i zwolniony z pracy 1 III 1948 r. W latach osiemdziesiątych członek ZBoWiD. Zmarł 28 IV 2003 r., pochowany na cmentarzu parafialnym w Wieluniu⁷⁶.

Wincenty Pęciak, ur. 27 I 1923 r. w Trębaczewie, pow. Pajęczno, s. Józefa i Agnieszki z d. Ptak, pochodzenie chłopskie, wykształcenie podstawowe (od 1963 r. średnie), z zawodu robotnik rolny, od lutego 1944 do 17 I 1945 r. pracował w gospodarstwie rolnym w Wydrzynie w pow. wieluńskim

Przynależność polityczna: od 1947 r. w PPR, potem w PZPR

Przebieg pracy zawodowej: W okresie 12 V 1945 – 5 VII 1947 r. odbył służbę wojskową w 57. pp w Suwałkach, który uczestniczył m.in. w walce z podziemiem niepodległościowym na terenie woj. białostockiego. 8 IX 1945 r. ukończył kurs podoficerski w 11. Szkolnym Pułku Piechoty I Szkolnej DP w Warszawie. Po demobilizacji z wojska 1 IX 1947 r. przyjęty na mł. referenta Referatu III (ds. walki z bandytyzmem) PUBP w Wieluniu. Od 1950 do 1951 r. pełnił funkcję zastępcy szefa PUBP w Sieradzu. W 1952 r. ukończył roczną Szkołę MBP w Legionowie, przeniesiony na stanowisko st. referenta Departamentu VII MBP w Warszawie. W latach 1955–1964 oficer operacyjny Departamentu I (wywiad). W 1958 r. ukończył roczny kurs w Szkole Oficerskiej CW MBP, st. oficer operacyjny Wydziału VIII Departamentu I MBP. Zajmował się doborem i werbunkiem agentury w kraju i kierował pracą grup operacyjnych na szczeblu wojewódzkim w kontakcie z innymi departamentami. Od 12 VII 1957 r. na etacie wojskowym w dyspozycji ministra spraw wewnętrznych. 31 VII 1957 r. mianowany oficerem operacyjnym w Jednostce Wojskowej nr 1807. Od 19 VI 1959 r. oficer operacyjny Wojskowej Służby Wewnętrznej. Od 1 I 1967 r. pełnił funkcję inspektora w JW 1807. 27 XII 1972 r. zwolniony ze służby na podstawie art. 49 ust. 1 oraz art. 80 ust. 1

⁷⁶ AIPN Łd, 0126/313, WUSW w Sieradzu, Akta personalne funkcjonariusza SB Bolesława Stepnia; AIPN Łd, 0199/427/jacket, WUSW w Sieradzu, Akta personalne funkcjonariusza SB Bolesława Stepnia.

z 30 VI 1970 r. o służbie wojskowej żołnierzy zawodowych. Przeniesiony do rezerwy na podstawie art. 51 ust. 1 pkt 3 z dniem 1 I 1973 r. w związku z przejściem do służby w Milicji Obywatelskiej. W latach siedemdziesiątych był tajnym pracownikiem rezydentury pod pseudonimami „Kuleta”, „Oraj” zatrudnionym w charakterze II sekretarza ambasady PRL w Pradze. W 1978 r. zamieszkał w Warszawie. Otrzymał emeryturę wojskową. Zmarł 24 V 1993 r., pochowany na cmentarzu Północnym w Warszawie.

Awanse: 28 XII 1950 r. – chorąży, 22 VII 1951 r. – podporucznik, 12 VII 1957 r. – porucznik, 22 VII 1959 r. – kapitan MO, 5 VII 1965 r. – major, 13 VI 1969 r. – podpułkownik

Odznaczenia PRL: Srebrny Krzyż Zasługi, Medal X-lecia PRL, Brązowy Medal „Zasłużonym na Polu Chwały” – za walkę z podziemiem niepodległościowym, Złoty Krzyż Zasługi, Srebrny Medal Sił Zbrojnych, Krzyż Kawalerski OOP⁷⁷

Stanisław Zawieja, ur. 27 VI 1924 r. w Sędzicach, gm. Wróblew, pow. Sieradz, s. Antoniego i Anny z d. Szymkowska, pochodzenie robotnicze, wykształcenie podstawowe (w 1947 r. ukończył Gimnazjum Ogólnokształcące w Wieluniu), z zawodu ślusarz, pracował jako pomocnik ślusarski w firmie Krupp w Sieradzu (1 VI 1941 – 15 I 1942), potem ślusarz parowozowni w Karsznicach (20 III 1942 – 17 I 1945). Żona Stanisława z d. Kopytnik (ur. 15 IX 1926 r. w Wieluniu), od 1948 r. pracownik sekretariatu, maszynistka PUBP w Wieluniu.

Przynależność polityczna: od maja 1945 r. członek PPR w Sieradzu, od grudnia 1948 r. w PZPR, członek egzekutywy Koła POP przy PUBP w Wieluniu, TPPR

Przebieg pracy zawodowej: 12 V 1945 r. przyjęty do PUBP w Sieradzu jako wartownik, zatwierdzony rozkazem nr 41 z 7 VI 1945 r., od 26 VII 1945 r. mł. referent Referatu III. 15 IX 1945 r. ukończył VII specjalny kurs przy WUBP Łodzi. 24 IX 1945 r. awansowany na referenta. 3 XII 1946 r. ukończył XIII specjalny kurs dla podwyższenia kwalifikacji w WUBP w Łodzi. Rozkazem nr 90 z 4 XII 1946 r. przeniesiony na stanowisko mł. referenta PUBP w Wieluniu, 30 I 1947 r. ukarany siedmiodniowym aresztem i ostrą naganą za niedopilnowanie więźnia Franciszka Śpiewaka, konwojowanego do

⁷⁷ AIPN, 2264/1254, MON, Akta personalne ppłk. WP Wincentego Pęciaka; AIPN, 01674/45, MSW w Warszawie, Akta personalne funkcjonariusza SB Wincentego Pęciaka; AIPN, 2974/565/D, MSW w Warszawie, Teczka pracownika zewnętrznego o kryptonimie/pseudonimie „Kuleta”, „Oraj”, założona w związku z delegowaniem Wincentego Pęciaka do pracy w charakterze II sekretarza ambasady PRL w Pradze; AIPN Łd, 615/1, WUSW w Łodzi, Kartoteka funkcjonariuszy WUSW w Łodzi, Piotrkowie Trybunalskim, Sieradzu, Skierniewicach i Kaliszu, Karta ewidencyjna, k. 97.

Łodzi, który zbiegł z pociągu (ponownie ujęto go 5 XII 1946 r.). Od 1 X 1947 r. referent Referatu III PUBP w Wieluniu. 31 V 1949 r. ukończył kurs aktywu powiatowego przy Centrum Wyszkożenia MBP. Od 1 VII 1949 r. st. referent Referatu III, p.o. kierownik Referatu III (ds. walki z bandytyzmem). 26 IV 1950 r. ukarany surową naganą za nadużycie władzy. Od 1 II 1951 r. st. referent przy kierownictwie PUBP w Wieluniu, przewidywany na zastępcę szefa PUBP w Wieluniu, niezatwierdzony. 30 VII 1952 r. zwolniony ze służby. W 1978 r. przeszedł na emeryturę milicyjną. Członek ZBoWiD. Zmarł 25 VI 1993 r., pochowany na cmentarzu parafialnym w tym mieście.

Awanse: 17 VI 1947 r. – plutonowy, 28 XII 1950 r. – chorąży

W charakterystyce z 16 I 1951 r. szef PUBP w Wieluniu kpt. Stanisław Piaseczny napisał, że Stanisław Zawieja „jako kierownik referatu w pracy swojej ma poważne osiągnięcia w likwidacji bandy »Murata« w końcu 1949 r., jak również placówki KWP w Wieruszowie w roku 1950 r., co osiągnął dzięki umiejętnej pracy przy werbunku sieci inf., jak również umiejętnością pracy z tą siecią”⁷⁸.

Jan Wojtal, ur. 14 VII 1901 r. w Lututowie⁷⁹, pow. wieluński, s. Antoniego (młynarza, 1865–1926) i Józefy (1876–1904) z d. Rogacz, wykształcenie niepełne podstawowe, z zawodu młynarz, podczas I wojny światowej pracował przymusowo przy budowie fortyfikacji pod Wieluniem, a następnie jako robotnik drogowy w Niemczech, w latach 1924–1934 robotnik hutniczy w kopalni rudy żelaza w Lotaryngii, od 1934 do 1944 r. młynarz w dzierżawionym młynie w Wieluniu, do końca wojny robotnik studniarski niemieckiej firmy budowlanej Küpke w tym mieście. Zamieszkały w Wieluniu. Żonaty z Michaliną z d. Świerczyńska, z którą miał pięcioro dzieci: Bolesława (ur. 1925), Edwarda (1927–1949), Romana (ur. 1929), Ryszarda (ur. 1931), c. Mariannę (ur. 1933). W 1942 r. owdowiał, a rok później ożenił się po raz drugi, miał trzech synów: Zdzisława (1945), Wiesława (1947), Henryka (1949) i córkę Weronikę. Posiadał dwóch braci: Kazimierza i Stanisława. Jego rodzice zamieszkiwali w Sokolnikach.

W okresie 11 XI 1918 – 19 III 1922 pełnił służbę w 27. pp w Częstochowie jako szeregowy. Weteran wojny polsko-bolszewickiej 1920 r. – walczył czternaście miesięcy na froncie. Po dwóch latach bezrobocia wyjechał do Francji.

⁷⁸ AIPN Łd, 0126/217, WUSW w Sieradzu, Akta osobowe funkcjonariusza SB Stanisława Zawiej; AIPN Łd, 534/61278, WUSW w Sieradzu, Akta paszportowe o sygn. EASI – Stanisława Zawiej; AIPN Łd, 615/1, WUSW w Łodzi, Kartoteka funkcjonariuszy WUSW w Łodzi, Piotrkowie Trybunalskim, Sieradzu, Skierniewicach i Kaliszu, Karta ewidencyjna, k. 373.

⁷⁹ Na tablicy nagrobkowej znajduje się inna data urodzenia – 14 VI 1904 r.

Przynależność polityczna: w latach 1928–1934 – Związek Robotników Polskich, w komisji rewizyjnej, od 1935 r. prezes i skarbnik, po 1945 r. w PPR, TPPR, od 1948 r. w PZPR

Przebieg pracy zawodowej: 22 I 1945 r. skierowany do milicji przez Komendę Wojenną Armii Czerwonej, 27 II 1945 r. podpisał zobowiązanie o współpracy z UB. Od 7 kwietnia na etacie wartownika PUBP w Wieluniu, gdzie odbył kurs siedmiodziałowy. 20 X 1947 r. mianowany oddziałowym aresztu PUBP. W charakterystyce sporządzonej 16 X 1946 r. przez szefa UB Wieluniu ppor. Mikołaja Łojkę oceniony pozytywnie jako „stary partyjniak z Francji, oddany w pracy, rozważny, karny, zdyscyplinowany, uczciwość zastrzeżona, zawsze trzeźwy, oddany sprawie, mało uświadomiony, czytany, wykazuje mało inicjatywy, agentury nie ma, politycznie pewny, o małej inteligencji”. 1 VIII 1949 r. ukarany naganą „za pomyłkowe wypuszczenie na wolność aresztowanego” akowca Kazimierza Sobolewskiego, który był więziony przez Referat III. 15 V 1950 r. ponownie ukarany czternastodniowym aresztem zwykłym z potrąceniem 50 proc. poborów za niedbałość w wykonywaniu obowiązków służbowych. 1 V 1952 r. przeniesiony na stanowisko zastępcy komendanta gmachu PUBP w Wieluniu. W związku z brakiem pracy jako oddziałowy aresztu pełnił służbę wartowniczą (wskutek znikomego stanu wartowników). 15 IV 1953 r. zwolniony ze służby i włączony do rezerwy MBP. Zmarł 25 II 1959 r., pochowany na cmentarzu parafialnym w Wieluniu⁸⁰.

Awanse: 7 VI 1947 r. – plutonowy, 22 VII 1951 r. – sierżant

Józef Kempniński, ur. 11 III 1922 r. w Wieluniu, s. Jana, pochodzenie robotnicze, wykształcenie podstawowe, bez zawodu, w latach 1936–1939 robotnik w Wydziale Drogowym Starostwa Powiatowego w Wieluniu, w okresie okupacji niemieckiej wywieziony na roboty przymusowe do III Rzeszy, m.in. do Hirschbergu (pol. Jelenia Góra), pracownik elektrowni

Przynależność polityczna: od 5 XI 1946 r. członek Koła PPR przy PUBP w Wieluniu

Przebieg pracy zawodowej: Rozkazem nr 73 z 16 VII 1945 r. przyjęty do PUBP w Wieluniu, od 17 IX 1945 r. mł. referent. 12 X 1945 r. wysłany na VIII specjalny kurs przy WUBP w Łodzi. Od 22 X 1945 r. referent PUBP w Wieluniu. W okresie 16 VII – 20 IX 1947 r. odbył dwumiesięczny specjalny kurs WUBP w Łodzi, który ukończył z wynikiem

⁸⁰ AIPN Łd, 0126/326, WUSW w Sieradzu, Akta personalne funkcjonariusza SB Jana Wojtala; AIPN Łd, 615/1 Kartoteka funkcjonariuszy WUSW w Łodzi, Piotrkowie Trybunalskim, Sieradzu, Skierniewicach i Kaliszu, Karta ewidencyjna Jana Wojtala, k. 268.

dostatecznym. 1 X 1947 r. mianowany referentem Referatu III PUBP w Wieluniu. Od 1 III 1949 r. przesunięty na referenta Referatu IV PUBP w Wieluniu. Ukarany siedmiodniowym aresztem za pijaństwo na służbie. W kwietniu 1948 r. w związku z akcją przeciwko podziemiu niepodległościowemu, czyli „bandzie »Murata«”, wraz z Gnatkiem (aktywistą PZPR, informatorem UB) uczestniczył w działaniach operacyjnych 8. pułku KBW na terenie gm. Lututów. Podczas aresztowań pobił Feliksa Rossego, zam. w Młynku, pow. Wieluń, który w ciężkim stanie trafił do szpitala. Za nadużycie władzy 7 III 1949 r. ukarany czternastodniowym aresztem zwykłym z pominięciem kolejnych awansów i dyscyplinarnie przeniesiony do Referatu IV PUBP w Rawie Mazowieckiej. W międzyczasie został oskarżony o usiłowanie gwałtu na miejscowej nauczycielce 10 XII 1947 r. w Popielinie (sprawa została umorzona). Część jego poborów zabezpieczono na zwrot kosztów leczenia na rzecz pokrzywdzonego w Młynku w wysokości 20 tys. zł. 15 I 1950 r. został zatrzymany przez funkcjonariuszy PUBP Włochy na 48 godz. w celu wyjaśnienia użycia broni służbowej i jej zagubienia w autobusie PKS, gdy jechał na urlop. Ukarany pięciodniowym aresztem domowym w wyniku przyznania się w części do zarzuconych czynów. Rozkazem z 1 II 1950 r. mianowany referentem Referatu V PUBP w Rawie Mazowieckiej. 22 IV 1950 r. w Lesiewie w pow. rawskim został oskarżony przez miejscową nauczycielkę o próbę dokonania gwałtu. W raporcie naczelnika Wydziału ds. Funkcjonariuszy WUBP w Łodzi kpt. Jana Brudzińskiego z 25 IX 1950 r. wykazano jego patologiczne skłonności do alkoholu i agresji seksualnej wobec kobiet. 31 XI 1950 r. ukarany czternastodniowym aresztem domowym z potrąceniem 50 proc. poborów, a następnie zwolniony dyscyplinarnie z UB „jako dwukrotnie skompromitowany za usiłowanie dokonania gwałtu”. W latach dziewięćdziesiątych OKBZpNP w Łodzi prowadziła postępowanie w sprawie fizycznego i psychicznego znęcania się nad więźniami aresztu PUBP w Wieluniu (Ko 250/92/UB). Sprawę umorzono z uwagi na śmierć podejrzanego.

Awanse: brak

Odnaczenia PRL: W 1949 r. dwukrotnie odznaczony Brązowym Medalem „Zasłużonym na Polu Chwały” i Krzyżem Walecznych – za walkę z podziemiem antykomunistycznym oraz udział w aresztowaniu komendanta KWP kpt. Jana Małolepszego „Murata”⁸¹.

---

⁸¹ AIPN Łd, 0128/211, WUSW w Skierniewicach, Akta personalne funkcjonariusza SB Józefa Kempiańskiego; AIPN Łd, 615/1, WUSW w Łodzi, Kartoteka funkcjonariuszy WUSW w Łodzi, Piotrkowie Trybunalskim, Sieradzu, Skierniewicach i Kaliszu, Karta ewidencyjna Józefa Kempiańskiego, k. 1267.

Eugeniusz Szymanowski, ur. 2 I 1928 r. w Wieluniu, s. Szczepana i Józefy, pochodzenie robotnicze, wykształcenie niepełne podstawowe, z zawodu robotnik, w okresie okupacji pracował przymusowo w Niemczech (Brandenburgia) jako robotnik rolny

Przynależność polityczna: członek POP PPR przy PUBP w Wieluniu, członek ZWM

Przebieg pracy zawodowej: 10 VIII 1945 r. zatrudniony jako goniec PUBP w Wieluniu, od 2 V 1946 r. wartownik. 1 VII 1948 r. awansowany na mł. referenta Referatu III (ds. walki z bandytyzmem) PUBP w Wieluniu. 19 IV 1948 r. ukończył trzymiesięczny XVIII specjalny kurs przy WUBP w Łodzi. 1 X 1948 r. przeniesiony na stanowisko mł. referenta ds. wywiadu PUBP w Wieluniu. 1 VII 1950 r. awansowany na oficera śledczego PUBP w Wieluniu. Od 1 V 1952 r. st. referent śledczy Referatu Śledczego PUBP w Wieluniu. Od 1 IV 1955 r. st. referent PUdsBP w Wieluniu. Od 1 II 1956 r. st. referent Powiatowej Delegatury SB przy KP MO w Wieluniu, od 1 IV 1956 r. oficer operacyjny. 31 V 1956 r. zwolniony ze służby w wyniku reorganizacji BP „jako nieprzydatny do pracy”. Członek ZBoWiD. Zmarł w latach osiemdziesiątych, pochowany na cmentarzu parafialnym w Wieluniu.

Awanse: 26 II 1951 – chorąży, 1952 r. – podporucznik⁸²

Aleksander Owsiejczyk (Owsiejczuk), ur. 9 (26) IX 1926 r. w Zarzeczanach, pow. Gródek, woj. Białystok, s. Włodzimierza (felczera) i Anny z d. Poremska, pochodzenie chłopskie, wykształcenie podstawowe (od 1954 r. – wyższe prawnicze), do 1943 r. robotnik w tartaku przy stacji PKP Waliły, wywieziony na roboty przymusowe do Wołkowyska, gdzie pracował na kolei. Brat Włodzimierz – były partyzant sowieckiej bojówki dywersyjnej, funkcjonariusz PUBP w Piotrkowie Trybunalskim.

Przynależność polityczna: od 1945 r. członek PPR, TPPR, od 1948 r. w PZPR

Przebieg pracy zawodowej: Rozkazem nr 56 z 28 XII 1944 r. zatwierdzony na wywiadowcę Sekcji I PUBP w Białymstoku, od 15 I 1945 r. wywiadowca WUBP

⁸² AIPN Łd, 0199/418/jacket, WUSW w Sieradzu, Akta personalne funkcjonariusza SB Eugeniusza Szymanowskiego; AIPN Łd, 0127/109, WUSW w Sieradzu, Akta personalne funkcjonariusza SB Eugeniusza Szymanowskiego; AIPN Łd, 534/64573, WUSW w Sieradzu, Akta paszportowe o sygn. EASI – Eugeniusza Szymanowskiego; AIPN Łd, 615/1, WUSW w Łodzi, Kartoteka funkcjonariuszy WUSW w Łodzi, Piotrkowie Trybunalskim, Sieradzu, Skierniewicach i Kaliszu, Karta ewidencyjna Eugeniusza Szymanowskiego, k. 583.

w Łodzi, w grupie operacyjnej wysłany do PUBP w Rawie Mazowieckiej. 18 VIII 1945 r. mianowany zastępcą kierownika Sekcji III (ds. walki z bandytyzmem) PUBP w Kutnie, od 22 I 1946 r. st. referent. 13 IV 1946 r. ukończył kurs podwyższający kwalifikacje w WUBP w Łodzi. Od 1 X 1947 r. st. referent Referatu III PUBP w Kutnie. 24 XI 1947 r. ukończył kurs kierowniczy w Centralnej Szkole MBP. 24 XII 1947 r. przeniesiony na stanowisko st. referenta, p.o. zastępca szefa PUBP w Wieluniu. 22 IV 1949 r. awansowany na kierownika Sekcji II Wydziału V WUBP w Łodzi, od 11 IV 1949 r. kierownik Sekcji IV Wydziału V. Od 11 VIII 1950 r. kierownik Sekcji VII Wydziału V, od 1 II 1952 r. zastępca naczelnika Wydziału X. Rozkazem nr 805 z 14 VIII 1953 r. awansowany i przeniesiony na st. referenta Sekcji II Wydziału I Departamentu X MBP. Od 15 VI 1954 r. st. referent Sekcji III Wydziału V Departamentu VII, od 1 XI 1954 r. st. referent Sekcji III Wydziału I Departamentu III, od 1 IV 1955 r. st. referent Sekcji III Wydziału II Departamentu III. Od 1 XI 1955 r. redaktor polityczny w Wydziale IV Departamentu Kadry i Szkolenia. 31 XII 1956 r. zwolniony ze służby, przeszedł na rentę inwalidzką. Zamieszkał w Łodzi.

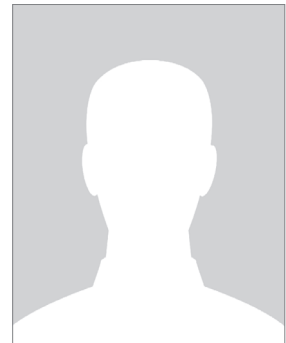
Awanse: 1946 r. – st. sierżant, 1 XII 1947 r. – chorąży, 31 XII 1948 r. – podporucznik, 28 XII 1950 r. – porucznik, 21 VII 1954 r. – kapitan

Odznaczenia PRL: Brązowy Krzyż Zasługi (1946), Medal „Zasłużonym na Polu Chwały” i dwa medale sowieckie, Medal X-lecia Polski Ludowej (1954)⁸³

Antoni Merta, ur. 12 VI 1915 r. w Dietrzkowicach, pow. wieluński, s. Rajmunda i Urszuli z d. Biedal, pochodzenie chłopskie, wykształcenie podstawowe, z zawodu rzemieślnik, w latach trzydziestych pracował w gospodarstwie rolnym ojca oraz w firmie Antoniego Cygi jako czeladnik murarski, jako murarz skierowany przez niemiecki Arbeitsamt do firmy Kuppe

W 1938 r. zmobilizowany do 80. pp w Słonimiu, gdzie ukończył szkołę podoficerską w stopniu plutonowego. Weteran kampanii wrześniowej 1939 r., uczestniczył w walce z Niemcami w składzie Armii „Modlin”. Po rozbięciu jednostki wrócił do rodzinnej miejscowości.

Przynależność polityczna: od 1943 r. członek organizacji lewicowo-ludowej pn. Związek Walki Podziemnej (Grupa Podziemna „B”), dowódca patrolu bojowego, używał pseudonim „Stugin”, pod komendą por. Józefa Biedala „Stałego”, od marca

⁸³ AIPN, 0193/6924, MSW w Warszawie, Akta personalne funkcjonariusza SB Aleksandra Owsiejczyka; AIPN, 2174/355, MON, Teczka akt personalnych kpt. Aleksandra Owsiejczyka; AIPN Łd, 615/1, WUSW w Łodzi, Kartoteka funkcjonariuszy WUSW w Łodzi, Piotrkowie Trybunalskim, Sieradzu, Skierniewicach i Kaliszu, Karta ewidencyjna, k. 1514.

1945 r. w PPR (ujawnił się wraz z komendantem por. Józefem Biedalem i podkomendnymi ZWP 1 VI 1945 r. w Wieluniu)

Przebieg pracy zawodowej: 26 IV 1945 r. przyjęty do PUBP w Wieluniu. Rozkazem personalnym nr 45 z 15 VI 1945 r. mianowany referentem gminnym. 25 V 1946 r. ukończył specjalny kurs dla podwyższenia kwalifikacji, delegowany na IX kurs śledczy do Centralnej Szkoły MBP 9 X 1946 r., który ukończył z wynikiem dobrym. 20 XII 1946 r. mianowany oficerem śledczym Referatu Śledczego PUBP w Wieluniu. 30 X 1947 r. rozkazem szefa PUBP w Wieluniu przydzielony do grupy operacyjnej w sile dwunastu osób (pięciu funkcjonariuszy UB oraz siedmiu z MO pod dowództwem Józefa Szkudelskiego) w celu aresztowania współpracowników KWP „Murata” w Raczynie, pow. Wieluń. W wyniku zasadzki na grupę dywersyjną Kazimierza Szczepańskiego „Wichra” odniósł ciężkie rany, a jego towarzysz z MO Aleksander Maniak został śmiertelnie postrzelony. Mimo natychmiastowej pomocy obaj ranni po przywiezieniu do szpitala zmarli. Antoni Merta został pochowany na cmentarzu parafialnym w Wieluniu (obok pomnika Powstańców Śląskich). Spośród uciekających partyzantów KWP jeden został ciężko ranny (kpr. Leon Foriasz „Longin”, ur. 3 I 1920 r. w Owieczkach), po przywiezieniu do PUBP w Wieluniu zmarł. Antoni Merta został zdjęty z ewidencji funkcjonariuszy 1 XI 1947 r. Rodzinie wypłacono należne odszkodowanie oraz orzeczono zasiłek emerytalny dla wdowy Stefanii.

Awanse: 1946 r. – st. sierż. podchorąży⁸⁴

Stanisław Buliński, ur. 1 VIII 1914 r. w Wieluniu, s. Stanisława i Zofii, pochodzenie robotnicze, wykształcenie niepełne podstawowe (w 1951 r. ukończył 4 klasy gimnazjum), robotnik, w latach 1929–1935 uczeń drukarski w Wieluniu, od 1935 do 25 III 1937 r. oraz od października do sierpnia 1938 r. robotnik Wydziału Drogowego Starostwa Powiatowego w Wieluniu, w okresie okupacji ślusarz na niemieckiej poczcie

Od kwietnia 1937 do września 1938 r. odbył służbę wojskową w 79. pp w Słonimiu. Ukończył sześciomiesięczną szkołę podoficerską w stopniu st. strzelca, w czerwcu 1938 r. awansowany na kaprala, we wrześniu przeszedł do rezerwy.

⁸⁴ AIPN Łd, 0126/156, WUSW w Sieradzu, Akta osobowe funkcjonariusza UB Antoniego Merty; AIPN Łd, 615/1, WUSW w Łodzi, Kartoteka funkcjonariuszy WUSW w Łodzi, Piotrkowie Trybunalskim, Sieradzu, Skierniewicach i Kaliszu, Karta ewidencyjna, k. 439; Muzeum Ziemi Wieluńskiej, 24/sp., *Ogólny zarys działalności grupy konspiracyjnej pow. wieluńskiego*, s. 1–6, mps; Muzeum Ziemi Wieluńskiej, 82/sp., J. Biedal, *Rozwój naszej myśli politycznej 1939–1945*, „Związek Walki Podziemnej”, mps; K. Jasiak, *Biedal Józef (1912–1945)* [w:] *Wieluński słownik...*, s. 30–31; K. Jasiak, *Działalność partyzancka...*, s. 387.

„Wieszano głową w dół, po zakneblowaniu ust zalewano nos wodą lub octem” ...

24 VIII 1938 r. zmobilizowany do 48. pp Strzelców Kresowych, 11. Karpackiej DP.
28 IX 1939 r. rozbrojony przez Niemców i uwięziony w obozie jenieckim, z którego miesiąc później został zwolniony.

Przynależność polityczna: w latach 1934–1937 członek TUR PPS, KZMP, od 15 III 1945 r. w PPR, od 15 XII 1948 r. w PZPR, pierwszy sekretarz POP przy PUBP w Wieluniu, działacz TPPR

Przebieg pracy zawodowej: 15 III 1945 r. przyjęty do PUBP w Wieluniu, rozkazem personalnym nr 26 z 7 IV 1945 r. mianowany referentem, 12 X 1945 r. wysłany na VIII specjalny kurs przy WUBP w Łodzi, ukończył go z wynikiem dobrym. Od 1 X 1947 r. referent Referatu I PUBP w Wieluniu, od 1 X 1948 r. referent ds. wywiadu PUBP w Wieluniu, rozpracowywał środowisko podziemia antykomunistycznego. Od 1 XI 1949 r. referent Referatu II PUBP w Wieluniu. 31 VIII 1952 r. zwolniony ze służby na własną prośbę. Członek ZBoWiD. Zmarł 30 IX 1980 r., pochowany na cmentarzu parafialnym w Wieluniu.

Awanse: 22 VII 1948 r. – sierżant, 14 VII 1951 r. – st. sierżant⁸⁵

Ksawery Jasiak

**„Hanging head down, after gagging the mouth
was sprayed with water or vinegar”.
Cases of the ex-officers of the Provincial
Office of Public Security (PUBP) in Wieluń,
accused and convicted of communist crimes
committed between 1945 and 1953**

Summary

This elaboration is about the unknown operational aspects of the repression apparatus in the province of Wieluń in the 1940's. The main victims of the officers were soldiers of the underground independent movement. The victims were arrested, imprisoned in the PUBP building at Kiliński Street in Wieluń, on charges of belonging to the Polish Underground Army or by helping this anti-communist organization. During the interrogations they were beaten with fists, rubber and wooden sticks. The torture used was, among others, tying the interrogated and hanging

---

⁸⁵ AIPN Łd, 0126/51, WUSW w Sieradzu, Akta personalne funkcjonariusza SB Stanisława Bu-
lińskiego; AIPN Łd, 0199/94/J, Akta personalne funkcjonariusza SB Stanisława Bulińskiego;
AIPN, 2460/1, MSW w Warszawie, Kartoteka osobowa funkcjonariuszy i pracowników resortu
spraw wewnętrznych, Karta ewidencyjna, k. 148.

Zbrodnia i kara

upside down, after gagging the mouth with nasal flooding with water or vinegar, which caused strangling, loss of consciousness or death. Some soldiers were murdered during the interrogation and secretly buried in an unknown place. In the presented synthesis all of the investigation after 1990 against the officers of Security Office who used abused the interrogators were used. Despite the fact that former UB officers did not admit to the accused acts, the prosecutor's office presented them with accusations and after court proceedings they were sentenced by valid sentences. Article is based on the results of the current investigation, mainly in found in the polish archives, including the Provincial Court in Wieluń, 4th Penal Department, documentation created by The Internal Security Corps, Provincial Office of Public Security and District Commission for the Prosecution of Crimes against the Polish Nation in Łódź – Institute of National Remembrance. The analysed subject was not discussed in the subject literature.

Key words: repression apparatus, Security Office, Citizens' Militia, communistic party, anti-communistic underground movement, independence underground movement, Polish Underground Army, Military District Court, District Commission for the Prosecution of Crimes against the Polish Nation, communistic repressions